Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 2019. április 25-én fogadta el „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról” című törvényt. A jogszabály kötelezően előírja az államnyelv használatát a társadalmi élet minden területén. A 2014–2019 között az országot kormányzó politikai tábor akkor fogadott el törvényt az államnyelv védelméről, amikor (egy vesztes elnökválasztás után) át kellett adniuk a hatalmat.

A törvény nem oldja fel a nyelvi kérdés körül kialakult társadalmi feszültséget. Ellenkezőleg: a jogszabály további konfliktusok forrása.

Ez az elemzés azt mutatja be, hogy a törvényben foglalt rendelkezések nem egyeztethetők össze Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásaival.

A törvény tévút az ukrán nyelvpolitikában.

TÉVÚT AZ UKRÁN NYELVPOLITIKÁBAN

Tévút az ukrán nyelvpolitikában

Tévút az ukrán nyelvpolitikában:

Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”
(elemző áttekintés)

Írta:

Csernicskó István
Hires-László Kornélia
Karmacsi Zoltán
Márku Anita
Máté Réka
Tóth-Orosz Enikő

Előszó:

Laihonen, Petteri

2020

CSERNICSKÓ ISTVÁN, HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA, KARMACSI ZOLTÁN, MÁRKU ANITA, MÁTÉ RÉKA, TÓTH-OROSZ ENIKŐ; PETTERI LAIHONEN (előszó)
Tévút az ukrán nyelvpolitikában: ***Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról" (elemző áttekintés).*** 2020 – 96 с. (угорською мовою)

Науково-інформаційне видання

Верховна Рада України 25 квітня 2019 р. проголосувала за Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Закон зобов'язує використання державної мови у всіх сферах суспільного життя. Політична еліта, яка керувала державою протягом 2014–2019 років ухвалила Закон про державну мову тільки тоді, коли після програшу на президентських виборах їм треба було передати владу. Закон нездатний вирішити суспільну напругу, яка виникла навколо мовного питання. Навпаки: закон є джерелом наступних конфліктів. Цей аналітичний огляд вказує на те, що Закон про державну мову суперечить міжнародним зобов'язанням України. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» – це помилковий шлях мовної політики України.

ISBN 978-615-80914-4-2

Lektorálta:
NAGY NOÉMI, PhD
(Nemzeti Közszolgálati Egyetem)

Borítóterv: MÁRKU ANITA
Tördelés: TÓTH-OROSZ ENIKŐ

Termini Egyesület
Törökbálint, 2020

Tartalom

Előszó (Petteri Laihonen) ... 7

I. Bevezetés: az ukrajnai nyelvi helyzet ... 11

II. Nyelvtörvények Ukrajnában (1989–2012) ... 23

III. Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról” ... 40

A törvény elfogadásának körülményei ... 40

A preambulum ... 44

Az ukrán nyelv státusza; államnyelv = hivatalos nyelv? ... 46

A nyelvek használata a nyilvános szférában ... 48

A nyelvek használata az oktatás területén ... 50

Az igazságszolgáltatás területén ... 62

Közigazgatási hatóságok és közszolgálati szervek ... 62

Tömegtájékoztatás ... 67

Kultúra, sport ... 70

Szankciók, büntetések ... 72

IV. Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai és az államnyelvi törvény ... 75

V. Összefoglalás, következtetések ... 92

Rövidítések jegyzéke ... 94

Előszó

Ez a rövid, az ukrán nyelvpolitikáról szóló összefoglaló füzet átfogó áttekintést nyújt a téma legfrissebb fejleményeiről és azok gyökereiről, hátteréről. A szerzők arra törekszenek, hogy egy olyan szempontból világítsák meg az ukrán államiság legutóbbi eseményeit, amely nem egyszerűsíti a nyelvpolitika kapcsán kibontakozott vitát pusztán arra, hogy az ukrán nyelv kerül pozícióba a korábban domináns orosz helyett. Noha egy ilyen általános megközelítés mind a belső, elsősorban választási kampányokban, mind pedig a nemzetközi politikai diskurzusban eredményes lehet, a szerzők felvázolják, hogy a nyelvpolitika és a többnyelvű valóság gyakorlati megnyilvánulása – változatos kisebbségekkel és regionális többségekkel – a felszínitől eltérő képet mutat.

A volt keleti blokk országai között talán Ukrajnában terhelték a nyelvpolitikát a leginkább érzelmek és indulatok. Az ország 1991. évi függetlensége óta a nyelvi jogi szabályozások kidolgozása közben a Verhovna Rada (a kijevi parlament) üléstermében zajló ökölharcokról szóló hírek az egész világot bejárták. A szerzők ukrajnai magyar kisebbségi kutatók, akik összehasonlító és holisztikus perspektívát mutatnak az ukrán nyelvpolitikáról általában, és magyarázatot adnak az ukrajnai történésekre, mégpedig a kritikus bennfentes szempontjából. A szerzők az 1990-es évek óta foglalkoznak az ukrán nyelvpolitikával, így a téma vezető szakértőivé váltak Európában.

A kis kötet aktualitását az új, 2019-ben elfogadott ukrán államnyelvi törvény adja, amely „Az ukrán nyelv állami nyelvként való működésének támogatásáról” szól. Az új jogszabály a kisebbségi nyelvi jogok komoly korlátozását vonja maga után, szemben az ország korábbi joggyakorlatával. Különösen aggasztó, hogy az új törvény általánosan visszaszorítja a kisebbségi nyelvek oktatási nyelvként való használatát.

Az Ukrajnával kapcsolatos első személyes és közvetlen tapasztalataim a Finn Akadémia támogatásával végzett posztdoktori projektemen alapulnak (2011–2013), melynek címe „Szlovákia, Románia és Ukrajna magyar kisebbségeinek nyelvi ideológiái összehasonlító szempontból" volt. Ez a projekt egy hónapos terepmunkát tartalmazott Ukrajnában (lásd például Csernicskó és Laihonen 2016). Ukrajnában a legtöbb magyar nyelvű (Ukrajnában összesen nagyjából 150 000 fő) a kárpátaljai régióban (Oblast) él, ahol az ukrán–magyar határ melletti térségben a magyarok regionális többséget alkotnak. Ez a régió több államhoz tartozott (Magyarország, Csehszlovákia, a Szovjetunió és most Ukrajna), és sok szempontból mindig távoli perifériát alkotott (részletesebben: Csernicskó és Laihonen 2016).

A kisebbségi nyelven oktató iskolák kulturális és nyelvi „oázisok". Az ukrán–magyar államhatárhoz közeli ukrajnai falvak és városok nagy részében a magyar kisebbség alkotja a helyi többséget, és a magyar nyelvet a történelem folyamán mindvégig használták oktatási nyelvként a régió oktatási intézményeiben, ideértve azt az időszakot is, amikor a vidék a Szovjetunió része volt. A kisebbségi nyelven oktató iskolák szükségességét egyrészt a gyermekek nyelvi repertoárja magyarázza: a magyar domináns gyermekek erőszakos bemerítése az ukrán nyelvbe nemzetiségi konfliktusokhoz vezet, tömeges kivándorlást eredményezhet Magyarországra, és a fennmaradó magyar kisebbség egy-két generációig súlyosan hátrányos helyzetbe kerül. Ugyanakkor a magyar többségű régiók története a Magyar Királyság részeként, valamint a magyar közösség kulturális és vallási sajátosságai alig jelennek meg az ukrán nemzeti narratívákban vagy az ukrán nemzeti történelmi diskurzusban. Vagyis ez a „magyar" régió történelmi senki-földjeként vagy fehér foltként jelenik meg Ukrajna kulturális térképén. A magyar nyelvű általános és középiskolai oktatás révén a kisebbségi közösség lehetőséget kap önmaga megismerésére, képet nyer

múltjáról, és pozitív képet alkothat kulturális örökségéről. Az állam hivatalos nyelvét az anyanyelven oktató iskolában is meg lehet tanulni. Az Ukrajnában dolgozó magyar nyelvészek a többség, vagyis az ország hivatalos nyelvének oktatásához kontextus alapú, kétnyelvű pedagógiákat fejlesztettek ki. Csak az anyanyelvi oktatás és a nemzeti nyelv elsajátításának kifinomult egyensúlya és a kétnyelvűvé nevelés segítheti elő ugyanis a pozitív önazonosságot, valamint a regionális nemzetiségi identitást és az országhoz tartozás érzését és a lojalitást.

Ukrajna számára a kisebbségi nyelvi közösségek – mint például a magyar közösség – gazdasági, kulturális és nyelvi értéket képviselnek. Jelenlétük kiemeli a kárpátaljai régiót mint kulturális és nyelvi szempontból gazdag turisztikai célpontot (lásd Laihonen és Csernicskó 2019). Az ukrajnai magyar kisebbség – a magyarországi ukránokkal együtt – hídként szolgál a szomszédos országok között. Egy viszonylag erős regionális nyelvi kisebbség, például az Ukrajnában élő magyarok életképességének és számának fenntartása érdekében szükséges a kisebbségi nyelven folyó oktatás, mégpedig az oktatás minden szintjén. Amint sok kutatás kimutatta, a kisebbségi nyelven beszélők száma globális szinten minden körülmény között fokozatosan csökken, többek között Ukrajnában is. Ukrajnában veszélyes lépés az aránytalan erőszakos törekvés a kisebbségi nyelven domináns gyermekek átirányítása az ukrán nyelvű képzésre és ezzel a többségi kultúrára. Egy ilyen lépést a rendelkezésre álló alkalmazott nyelvi ismeretek és az európai jogi álláspontok (lásd a Velencei Bizottság véleményeit) egyaránt megkérdőjeleznek, és egy ilyen erőszakos jogi lépés egyértelműen ellentétes nemcsak az ukrán kisebbségek (köztük a magyarok), hanem az ukrán nyelvű többség gazdasági, kulturális és nyelvi jólétével és érdekeivel is.

Hivatkozások

Csernicskó, I. & Laihonen P. 2016. Hybrid Practices meet Nation State Language Policies: Transcarpathia in the 20th Century and Today. *Multilingua* 36/1: 1–30.

Laihonen, P. & I. Csernicskó 2019. Expanding Marginality: Linguascaping a Transcarpathian spa in south-western Ukraine. S. Kroon & J. Swanenberg (eds.) *Language and Culture on the Margins: Global/Local Interactions*. Routledge Critical Studies in Multilingualism 16. New York: Routledge, 145–164.

Petteri Laihonen
PhD, Adjunct Professor, Academy Research Fellow
Centre for Applied Language Studies
University of Jyväskylä, Finland
petteri.laihonen@jyu.fi
ORCID: 0000-0002-3914-0954

I. Bevezetés: az ukrajnai nyelvi helyzet

1. Ukrajnában a nyelvi kérdés erősen átpolitizált. Erre mind a kutatók[1], mind pedig a nemzetközi szervezetek szakértői[2] többször felhívták a figyelmet. Kiemeli ezt a tényt a Velencei Bizottságnak „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról" című törvényről kiadott véleménye is a

---

[1] Shumlianskyi, Stanislav: Conflicting abstractions: language groups in language politics in Ukraine. *International Journal of the Sociology of Language* 201. (2010) 135–161.; Stepanenko, Viktor: Identities and Language Politics in Ukraine: The Challenges of Nation-State Building. In: Farimah Daftary – François Grin (eds.): *Nation-Building Ethnicity and Language Politics in transition countries*. Local Government and Public Service Reform Initiative – Open Society Institute, Budapest, 2003. 109–135.; Kulyk, Volodymyr: What is Russian in Ukraine? Pupular Beliefs Regarding the Social Roles of the Language. In: Lara Ryazanova-Clarce (ed.): *The Russian Language Outside the Nation*. Edingurgh University Press, Edingurgh, 2014. 117–140.; Pavlenko, Aneta: Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory. *The International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 11. (2008) No. 3–4. 275–314.; Ulasiuk, Iryna: The Ukrainian Language: what does the future hold? (A Legal Perspective). In: Antoni Milian-Massana (ed.): *Language Law and Legal Challenges in Medium-Sized Language Communities. A Comparative Perspective*. Institut d'Estudis Autonòmics, Barcelona, 2012. 25–51.; Zabrodskaja, Anastassia – Ehala, Martin: Inter-ethnic processes in post-Soviet space: theoretical background. *Journal of Multilingual and Multicurltural Development* (2013) DOI: 10.1080/1434632.2013.845194. 1–2.; Шевченко Лариса: Конституційна норма в суспільній дискусії щодо мовних прав в Україні. *Мовознавство* 2013/5: 37–41.

[2] Assessment and Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities on the Draft Law „On Languages in Ukraine" (No. 1015-3). The Hague, 20 December 2010. https://iportal.rada.gov.ua/en/news/page/news/News/News/-37052.html; Opinion ont he Draft Law on Languages in Ukraine. Adopted by the Venice Commission at its 86th Plenary Session (Venice, 25-26 March 2011). http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)008-e; *Ukraine: UN Special Rapporteur urges stronger minority rights guarantees to defuse tensions.* Geneva, 16 April 2014. http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/-DisplayNews.aspx?NewsID=14520.

18. bekezdésében: „Ukrajnában a nyelvhasználat már hosszú ideje nagyon érzékeny kérdés, amely többször is a különféle választási kampányok egyik fő témájává vált, és továbbra is vita tárgyát képezi – és néha feszültségeket is kelt – az ukrán társadalmon belül, valamint Ukrajna egyes nemzeti kisebbségeinek anyaországaival”.[3]

2. Ukrajna geopolitikai és földrajzi helyzetének sajátosságai, a Szovjetuniótól örökölt területe, régióinak eltérő politikai, történeti, gazdasági, kulturális és társadalmi fejlődése[4], lakosságának heterogén etnikai, nyelvi és felekezeti összetétele[5], valamint az a tény, hogy minden szomszédos állam névadó nemzetének képviselői jelen vannak állampolgárai között, a nyelvi kérdést bel- és külpolitikai, továbbá biztonságpolitikai problémává teszik.

3. A nyelvi kérdés és a biztonságpolitika összefüggéseit igazolja az országban 2013 ősze óta dúló fegyveres konfliktus is. A Krím megszállásának és az Ukrajna keleti régióiban máig dúló, több ezer halálos áldozattal járó fegyveres konfliktus kitöréséhez ürügyként használták fel a nyelvi konfliktusokat. „A mai ukrajnai helyzet példája annak, hogyan válik a nyelvi és kulturális háború előfeltételévé és hivatalos alapjává egy valódi

---

[3] European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Ukraine. Opinion on the Law on Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language. CDL-AD(2019)032. Opinion No. 960/2019. Strasbourg, 9 December 2019. https://www.venice.coe.int/webforms/-documents/?pdf=CDL-AD(2019)032-e. A továbbiakban: Opinion 2019.

[4] Karácsonyi, Dávid – Kocsis, Károly – Kovály, Katalin – Molnár, József – Póti, László: East–West dichotomy and political conflict in Ukraine – Was Huntington right? *Hungarian Geographical Bulletin* 2 (2014): 99–134.

[5] Kocsis, Károly – Rudenko, Leonid – Schweitzer, Ferenc eds.: *Ukraine in maps.* Kyiv–Budapest: Institute of Geography National Academy of Sciences of Ukraine, Geographical Research Institute Hungarian Academy of Sciences, 2008.

hadjáratnak" – írta például Drozda.[6] „Bárhonnan nézzük, a jelenlegi orosz–ukrán háború a nyelv miatt kezdődött. Ez vitathatatlan tény. Oroszország épp a nyelvi tényezőt használta fel mint az agresszió okát – azzal magyarázva, hogy meg kell védenie az orosz ajkú polgárokat Ukrajnában" – foglalta össze a konfliktus okait Osnach.[7] Sakwa is úgy véli, hogy az Ukrajna keleti részén kirobbant konfliktusnak a nyelvkérdés volt az egyik kiváltó oka.[8]

4. Az 1991-ben függetlenné vált ukrán állam 2014 tavasza óta rövid történetének legmélyebb válságát éli. Az egész Európa biztonságát fenyegető és a szűkebb és tágabb térség gazdasági fejlődését visszavető politikai, katonai és gazdasági válság kirobbanásában kétségkívül szerepe volt az elhibázott nyelvpolitikának is.

5. A Szovjetunió széthullása után az ukrán nemzetépítést jelentősen megkönnyítette a kommunizmust építő birodalom föderatív felépítése: az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság (viszonylag) pontosan rögzített külső és belső közigazgatási határokkal rendelkezett; saját kormánya volt Kijevben, ahol parlament és minisztériumok is működtek; a köztársaságnak volt saját alkotmánya és törvényekben kodifikált jogrendszere; működtek az államigazgatási hivatalok, s azokban képzett hivatalnokok dolgoztak; a közigazgatás – az orosz mellett –

---

[6] Дрозда А. 2014. Розрубати мовний вузол. Скільки російськомовних українців готові наполягати на російськомовності своїх дітей і внуків? *Портал мовної політики* November 23, 2014. http://language-policy.info/2014/11/rozrubaty-movnyj-vuzol-skilky-rosijskomovnyh-ukrajintsiv-hotovi-napolyahaty-na-rosijskomovnosti-svojih-ditej-i-vnukiv/

[7] Оснач С. 2015. Мовна складова гібридної війни. *Портал мовної політики* June 13, 2015. http://language-policy.info/2015/06/serhij-osnach-movna-skladova-hibrydnoji-vijny/

[8] Sakwa, Richard: *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London: I.B. Tauris, 2015.

részben ukrán nyelven is működött; Ukrajna képviselettel bírt az ENSZ-ben. Másrészt azonban – a mély gazdasági válság és a társadalmi, politikai átalakulás okozta sokk mellett – a modern ukrán nemzet formálódását megnehezítette a jelentős orosz közösség, amely egyik napról a másikra szociológiai értelemben kisebbségi helyzetbe került a függetlenné vált Ukrajnában.[9]

6. A többmilliós ukrajnai orosz közösség úgy vált hirtelen kisebbséggé, azaz *de jure* alárendelt státuszúvá, hogy korábban a szovjet birodalom nyelvileg és kulturálisan privilegizált csoportjához tartozott. Ám *de facto* ezeket a kedvező gazdasági, politikai és kulturális pozíciókat jelentős részben az államváltás után is sikerült átmentenie.

7. A nagyszámú orosz nemzetiségű mellett az orosz nyelv pozícióit erősítették a nyelvileg asszimilálódott, illetve a hétköznapokban az orosz nyelvet használó ukrán állampolgárok milliói. A 2001-es cenzus idején az orosz nemzeti kisebbséghez tartozók aránya 17,28% volt az országban, az orosz anyanyelvűeké viszont jóval magasabbnak bizonyult (1. ábra). Ennek fő oka, hogy 5,5 millió ukrán nemzetiségű vallotta orosz anyanyelvűnek magát (1. táblázat).

[9] Brubaker, Rogers: *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe.* Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 17.

1. táblázat. Ukrajna lakossága anyanyelv és nemzetiség szerint a 2001-es cenzus adatai alapján

NEMZETISÉG ÉS ANYANYELV	FŐ	%
ukrán nemzetiségű ukrán anyanyelvűek	31 970 728	66,27
orosz nemzetiségű ukrán anyanyelvűek	328 152	0,68
ukrán anyanyelvű nemzeti kisebbségek	278 588	0,58
UKRÁN ANYANYELVŰ ÖSSZESEN	**32 577 468**	**67,53**
orosz nemzetiségű orosz anyanyelvűek	7 993 832	16,57
ukrán nemzetiségű orosz anyanyelvűek	5 544 729	11,49
orosz anyanyelvű nemzeti kisebbségek	735 109	1,52
OROSZ ANYANYELVŰ ÖSSZESEN	**14 273 670**	**29,59**
kisebbségek, akiknek anyanyelve és nemzetisége megegyezik	1 129 397	2,34
kisebbségek, akik valamely más kisebbség nyelvét tekintik anyanyelvüknek	260 367	0,54
KISEBBSÉGI ANYANYELVŰ ÖSSZESEN	**1 389 764**	**2,88**
UKRAJNA ÖSSZESEN	**48 240 902**	**100**

1. ábra. Ukrajna lakosságának összetétele nemzetiség és anyanyelv szerint (a 2001-es cenzus adatai alapján)

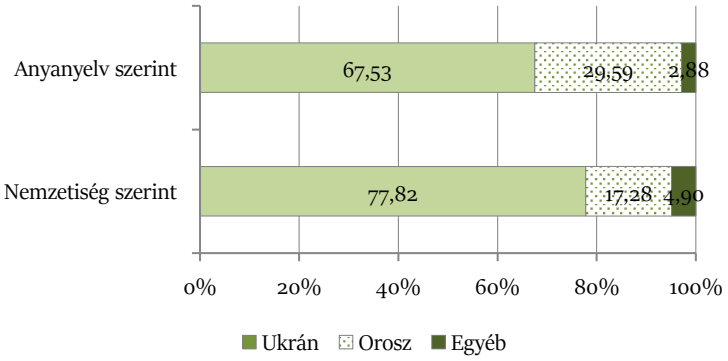

8. A nem ukrán nemzetiségű és anyanyelvű ukrán állampolgárok közül messze kiemelkednek az orosz nemzetiségűek és anyanyelvűek. Ukrajna etnikai kisebbségei között 77,89%, a nyelvi kisebbségei között pedig 91,13% volt az oroszok aránya 2001-ben (2. táblázat).

2. táblázat. Ukrajna kisebbségi állampolgárai nemzetiség és anyanyelv szerint a 2001-es cenzus adatai alapján

kisebbségi	fő (%)	ebből:	fő	az össz-lakosság %-ában	a kisebb-ségiek %-ában
Nemzetiség szerint	10 699 209 (22,18%)	Orosz	8 334 141	17,28	77,89
		Egyéb	2 365 068	4,90	22,11
Anyanyelv szerint	15 663 434 (32,47%)	Orosz	14 273 670	29,59	91,13
		Egyéb	1 389 764	2,88	8,87

9. A 2001-es népszámlálás idején Ukrajna lakosságán belül az ukrán és orosz nemzetiségűek együttes aránya 95 százalék volt, e két nyelv beszélői pedig együtt az összlakosság 97 százalékát alkották.

10. A fenti adatokból jól látható, hogy Ukrajnában a kisebbségi kérdés csaknem egyet jelent az orosz közösség ügyével. Az ukránok és az oroszok mellett a többi etnikai vagy nyelvi csoport aránya, súlya – beleértve a magyarokat is – nem számottevő.

11. A kisebbségi nyelvek beszélőinek száma között is jelentős eltérések vannak. Az oroszok után a legnagyobb csoportot a krími tatár nyelv beszélői alkotják, akik 200 ezernél is többen vannak. Őket a moldáv, a magyar, a román és a bolgár nyelv beszélői követik. A többi kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek száma nem éri el a 100 ezer főt (2. ábra).

2. ábra. A kisebbségi nyelvek anyanyelvi beszélőinek száma Ukrajnában a 2001-es népszámlálás adatai alapján (A ruszin nyelv beszélőit az ukrán anyanyelvűek között tartották számon.)

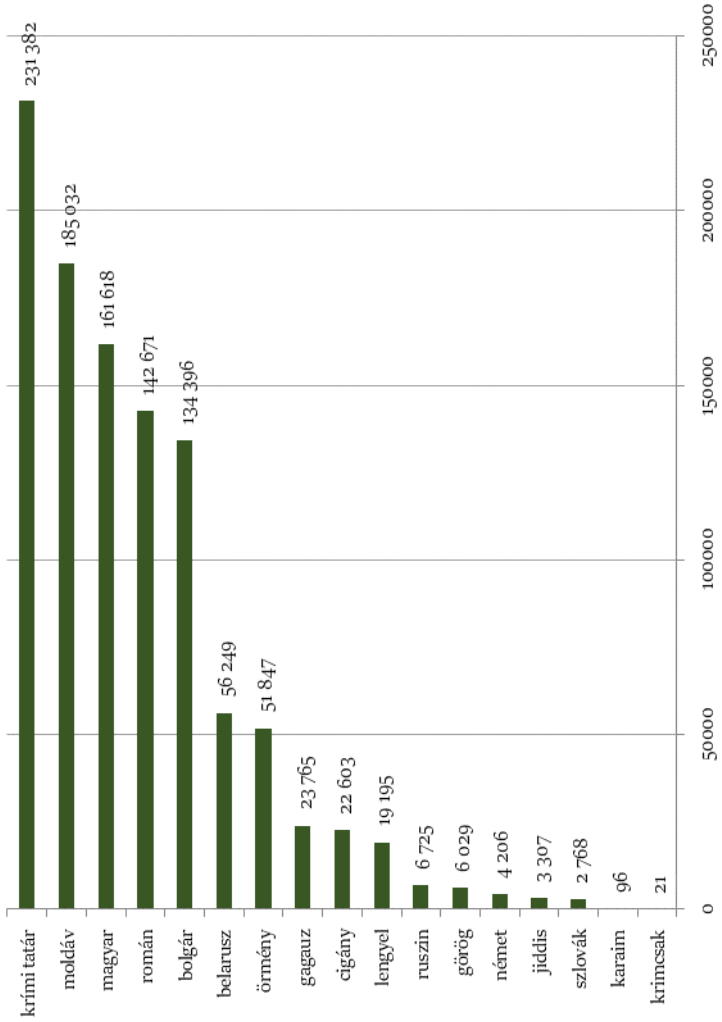

12. Ukrajna egyik jellemzője a kétnyelvűség széles körű elterjedtsége.[10] „Ukrajna gyakorlatilag kétnyelvű ország, ahol, úgy tűnik, mindenki egyaránt ért ukránul és oroszul, és ahol a döntő többség (a különféle közvélemény-kutatások során a válaszadók nagyjából kétharmada) azt állítja, hogy szinte folyékonyan beszéli mindkettőt" – foglalja össze a helyzetet Rjabcsuk.[11]
13. A 2001-es népszámlálás adatai alapján Ukrajna lakosságának 56,84%-a anyanyelvén kívül még legalább egy nyelven „szabadon beszél"-t. Ez az arány a városban élők körében 63,23%, a falusi lakosok között 43,92% volt.[12] Mivel az adatok között a csecsemők és az aggastyánok nyelvtudása is szerepelt, Lozyns'kyi becslései szerint a felnőtt népesség 80%-a beszélt anyanyelve mellett még (legalább) egy nyelvet szabadon.[13]
14. Az ország lakosságának 87,84%-a beszélt ukránul, 67,71%-a pedig oroszul 2001-ben (3. táblázat). Az orosz nemzetiségűek 58,76%-a rendelkezett jó ukrán nyelvtudással, az ukránoknak pedig az 58,07%-a tudott jól oroszul a cenzus adatai szerint.[14]

---

[10] Besters-Dilger, Juliane (ed.): *Language policy and language situation in Ukraine: Analysis and recommendations*. Peter Lang, Frankfurt am Main, 2009.; Bowring, Bill: The Russian Language in Ukraine: Complicit in Genocide, or Victim of State-building? In: Lara Ryazanova-Clarce (ed.): *The Russian Language Outside the Nation*. Edingurgh University Press, Edingurgh, 2014. 56–78.; Bilaniuk, Laada: Language in the balance: the politics of non-accommodation on bilingual Ukrainian–Russian television shows. *International Journal of the Sociology of Language* 210 (2010): 105–133.; Майборода Олександр та ін. (ред.): *Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом*. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, Київ, 2008.

[11] Rjabcsuk, Mikola: *A két Ukrajna*. Örökség Kultúrpolitikai Intézet, Budapest, 2015. 136.

[12] Лозинський Роман: *Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд)*. Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 2008. 246.

[13] Лозинський 2008: 254.

[14] Лозинський 2008: 216.

3. táblázat. Az ukrán és az orosz nyelvet „szabadon beszélők” száma és aránya Ukrajnában a 2001-es cenzus adatai alapján[15]

		beszél ukránul		beszél oroszul	
		fő	*az összlakosság %-ában*	*fő*	*az összlakosság %-ában*
	összesen	42 374 848	87,84	31 698 051	67,71
ebből	anyanyelvként	32 577 468	67,53	14 273 670	29,59
	másodnyelvként	9 797 380	20,31	17 424 381	36,12

15. Jóval több volt a kétnyelvűek aránya az ország keleti (főként oroszok lakta) területein, mint a (túlnyomórészt ukrán) nyugati végeken (3. ábra).
16. A szociológiai, szociolingvisztikai kutatások is a kétnyelvűség széles körű elterjedtségét igazolják. Az ország bizonyos részein és több helyzetben (például a popkultúrában) az orosz nyelv dominancia figyelhető meg.
17. Az ukrajnai kétnyelvűség jellege elsősorban a történelmi tényezőknek a következménye. Többek között annak, hogy a Szovjetunió fennállása idején az orosz nyelv erősebb támogatásban részesült a Szovjetunióhoz tartozó Ukrajnában, mint az ukrán és más nyelvek.

[15] Лозинський 2008: 199–200 és 214–215.

3. ábra. Az anyanyelvük mellett még (legalább) egy nyelvet „szabadon beszélők” aránya Ukrajnában a 2001-es cenzus adatai alapján (Készült Lozyns’kyi 2008: 246 alapján.)

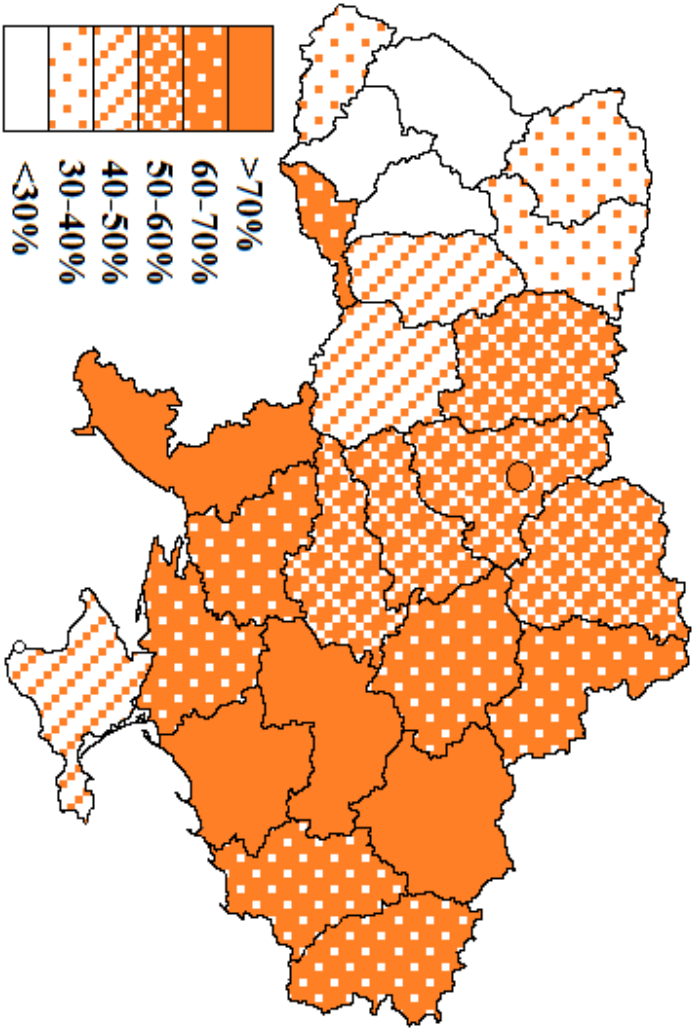

18. A Szovjetunió végnapjaiban és a birodalom széthullását követően mind az ukránok, mind pedig a románok, magyarok, lengyelek stb. körében felerősödött a saját kultúra és nyelv iránti érdeklődés, megjelentek a saját nyelv használati körének kiterjesztésére irányuló igények a korábban privilegizált helyzetű orosz nyelv pozícióval szemben. Ebben az időszakban és az ukrán szuverenitás első éveiben a többségi nemzet (az ukránok) és az országban élő kisebbségek céljai e téren egybeestek. Ám miközben az ukrán többség és a kisebbségek helyzete a Szovjetunióban több szempontból megegyezett, 1991 után a saját nyelv pozícióinak erősítésére irányuló párhuzamos törekvések keresztezik egymást: az ukrán állami nyelvpolitika ahhoz ragaszkodik, hogy mindazokat a funkciókat, melyekkel korábban az orosz nyelv rendelkezett, az ukrán vegye át, a nemzeti kisebbségek viszont szintén szeretnék anyanyelvüket használni minél több nyelvhasználati színtéren.
19. Ennek következtében Ukrajna függetlenné válása után az egyébként is problémákkal terhelt, politikai és gazdasági krízisekkel teli átmeneti helyzetben a nyelvi helyzet konfliktusokat generált. Ezek a konfliktusok máig nem simultak el teljes mértékben. A konfliktus abból fakad, hogy az államszervező etnikum (az ukrán) a nyelvek nyilvános, szimbolikus terében kizárólagos szerepre törekszik.
20. A konfliktust fokozza, hogy az ukrajnai nyelvpolitika az ukrán nyelv pozícióinak megerősítését tekinti egyik legfontosabb céljának.
21. A történelmi sérelmekért revansra vágyó, türelmetlenül ukránosító nyelvpolitikát annak ellenére erőlteti az ukrán politikai elit, hogy 2014 tavasza óta az ország lakossága etnikai és nyelvi szempontból sokkal homogénebb lett. Ennek egyik oka, hogy a Kijev által nem kontrollált kelet-ukrajnai Doneck és Luhanszk megye, illetve az Oroszország által a nemzetközi joggal

ellentétes módon annektált Krím félsziget jelentős orosz etnikumú és orosz anyanyelvű lakossággal rendelkezik. A krími tatárok jelentős része is a Moszkva által kontrollált Krím félszigeten maradt. Így az egyértelműen ukrán dominanciájú nyugati területek súlya komolyan nőtt az országban.

22. A háborús helyzet, illetve a területek egy része fölötti kontroll elvesztése jelentősen felerősítette a hazafias érzelmeket és a nemzeti büszkeséget, ugyanakkor azonban a türelmetlen nacionalizmus is erőre kapott.

23. A központi nyelvpolitikának ebben az összetett helyzetben kellene egyensúlyt találni az államnyelv támogatása és a kisebbségi nyelvek védelme között. Amint azonban az alábbiakban bemutatjuk, a 2019. április 25-én Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa (parlamentje) által megszavazott Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról" (a továbbiakban: SLL2019) nem alkalmas sem arra, hogy erősítse a társadalmi konszenzust, sem pedig arra, hogy elősegítse a társadalmi megbékélést, és nem teremti meg a kényes egyensúlyt.

II. Nyelvtörvények Ukrajnában

24. Az 1991-ben függetlenné vált Ukrajnában 2019 tavaszáig négy olyan törvényt fogadtak el, amelyek központi célja a nyelvhasználat rendjének szabályozása. Ezek a jogszabályok a következők: (1) Ukrajna törvénye „Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság nyelveiről" (LL1989)[16]; (2) Ukrajna törvénye „A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájának ratifikálásáról, 1992"[17] (ECRML1999); (3) Ukrajna törvénye „A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájának ratifikálásáról"[18] (ECRML2003); (4) Ukrajna törvénye „Az állami nyelvpolitika alapjairól" (LL2012).[19]

25. A még a függetlenné válás előtt, 1989-ben elfogadott nyelvtörvény (LL1989) kompromisszum volt az ukránosítás és a fennálló status quo fenntartása között.[20] Elemzők szerint[21] a törvény egyaránt elősegítette az ukrán nemzetépítést és az orosz nyelv folyamatos jelenlétét az élet számos területén. Mások[22]

---

[16] Закон України «Про мови в Українській РСР». http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8312-11 (LL1989)

[17] Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-14. A továbbiakban: ECRML1999.

[18] Закон України «Про ратифікацію європейської хартії регіональних мов або мов меншин.» http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/802-15. A továbbiakban: ECRML2003.

[19] Закон України «Про засади державної мовної політики». https://zakon.rada.gov.ua/go/5029-17. A továbbiakban: LL2012.

[20] Arel, Dominique: Language politics in independent Ukraine: Towards one or two state languages? *Nationalities Papers* 23(1995)/3: 597–622.

[21] Kulyk, Voldymyr: Constructing common sense: Language and ethnicity in Ukrainian public discourse. *Ethnic and Racial Studies* 29(2006)/2: 281–314.

[22] Котигоренко Віктор: *Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт.* Київ, 2004. 518–519.

olyan kompromisszumként értelmezik a jogszabályt, amely egyrészt kodifikálta ugyan az ukrán államnyelvi státuszát, másrészt azonban konzerválta az orosz nyelv privilegizált helyzetét a társadalmi és közélet számos színterén. Olyan értékelés is van, mely szerint a LL1989 az első jogi lépéseket jelentette az ország deszovjetizálása és 1991-es függetlenné válása felé.[23]

26. Az 1991-ben függetlenné vált Ukrajna számára az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 190. (1995) számú határozata[24] az országnak az Európa Tanácshoz való csatlakozás feltételei között előírta a Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről című dokumentum (a továbbiakban: Keretegyezmény) ratifikálását, valamint azt, hogy a csatlakozást követő egy éven belül Kijev írja alá és ratifikálja a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját (a továbbiakban: Karta).

27. Ennek megfelelően Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 1997-ben ratifikálta a Keretegyezményt[25], 1999-ben pedig a Kartát.[26] A Karta ratifikálásáról szóló törvényt (ECRML1999) azonban Ukrajna Alkotmánybírósága 2000-ben formai okok miatt hatályon kívül helyezte.[27] Elemzők szerint Kijev politikai

---

[23] Bilaniuk, Laada: Gender, Language Attitudes, and Language Status in Ukraine. *Language in Society* 32 (2003): 47–78.

[24] PACE Opinion 190, 26/9/95. Application by Ukraine for membership of the Council of Europe. Para. 12.7. https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=13929&lang=en

[25] Закон України „Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин". https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703/97-%D0%B2%D1%80

[26] ECRML1999

[27] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин 1992 р." від 12.07.2000 р. № 9-

szándéka az volt, hogy Ukrajna eleget tegyen nemzetközi kötelezettségeinek és formailag ratifikálja a Kartát, de a nemzetközi dokumentum ne lépjen hatályba, így Kijevnek ne kelljen végrehajtania a ratifikációval vállalt kötelezettségeit.[28]

28. 2003-ban Ukrajna ismét ratifikálta a Kartát (ECRML2003).[29] A ratifikációs dokumentum azonban csak két évvel később: 2005. szeptember 19-én került letétbe az ET főtitkáránál. A Karta csupán 2006. január 1-től lépett hatályba Ukrajnában.

29. A Karta ratifikációját erős negatív propaganda előzte meg és követte Ukrajnában. Politikusok, állami hivatalnokok, tudósok, aktivisták, újságírók kritizálták a Kartát. A negatív kampányban több hamis állítást is terjesztettek a Kartával kapcsolatban. Mindez jelentősen rombolta a Karta presztízsét és tekintélyét az ország lakossága körében.

30. 2012. július 3-án hosszú vitákat követően, botrányos körülmények között szavazta meg a kijevi parlament az 1989-es nyelvtörvényt felváltó új nyelvtörvényt (LL2012). A törvény szövege 2012. augusztus 10-én jelent meg a *Голос України* [Ukrajna Hangja] című hivatalos lapban, és a LL2012 ezzel hatályba lépett.[30] A törvény ezt követően is a viták kereszttüzében állt.

31. A törvényt többször próbálták alkotmányellenesnek minősíttetni. A 2012-ben 51 parlamenti képviselő által benyújtott beadványt Ukrajna Alkotmánybírósága 2013. március 27-i

---

рп/2000. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-00. A továbbiakban: Рішення 2000.

[28] Bowring, Bill – Antonovych, Miroslava: Ukraine's long and winding road to the European Charter for Regional and Minority Languages, In: *The European Charter for Regional or Minority Languages: Legal Challenges and Opportunities*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2008, 157–182.

[29] ECRML2003

[30] LL2012

10-y/2013. számú állásfoglalása elutasította.[31] 2014. július 7-én 57 parlamenti képviselő ismét az Alkotmánybírósághoz fordult a nyelvtörvény ügyében.[32] A beadványt azonban csak évekkel később vette elő az Alkotmánybíróság. A törvényt Ukrajna Alkotmánybírósága (formai okokra hivatkozva) végül csak 2018. február 28-án kiadott határozatában helyezte hatályon kívül.[33]

32. A LL2012-t azzal az indokkal helyezte hatályon kívül az Alkotmánybíróság, hogy a törvény elfogadása során a parlamentben megsértették a törvények vitájának és elfogadásának az Alkotmányban meghatározott eljárását. A LL2012 tartalmával szemben az Alkotmánybíróság semmilyen kritikát nem fogalmazott meg.

33. A LL1989, az ECRML1999 és ECRML2003 az ország nemzeti kisebbségeinek nyelveire terjed ki. A LL2012 ezzel szemben a törvények hatálya alá vont nyelvek anyanyelvi beszélőinek jogait határozza meg. A különbség lényeges. Ukrajnában ugyanis jelentős eltérés van a lakosság nemzetiségi és anyanyelvi összetétele között. Amint az a 4. táblázatból is látható, a népszámlálások során sokkal nagyobb arányban vallották magukat ukrán nemzetiségűnek, mint ukrán anyanyelvűnek. A nemzeti kisebbségekhez tartozók száma és aránya így jóval kisebb, mint ahányan a nyelvi kisebbségek képviselői vannak.

---

[31] Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про засади державної мовної політики“ від 27. 03. 2013 р. № 10-у/2013 http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010u710-13

[32] http://ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=252116

[33] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» від 28. 02. 2018 р. № 2-р/2018. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18. A továbbiakban: Рішення 2018.

4. táblázat. Ukrajna lakossága nemzetiség és anyanyelv szerint (2001-es cenzus adatai alapján)[34]

	nemzetiség szerint		**anyanyelv szerint**	
	fő	***%***	***fő***	***%***
ukrán	37 531 510	77,80018	32 570 743	67,51686
orosz	8 334 141	17,27609	14 273 670	29,58831
belarusz	275 763	0,57164	56 249	0,11660
moldáv	258 619	0,53610	185 032	0,38356
krími tatár	248 193	0,51449	231 382	0,47964
bolgár	204 574	0,42407	134 396	0,27859
magyar	156 566	0,32455	161 618	0,33502
román	150 989	0,31299	142 671	0,29575
lengyel	144 130	0,29877	19 195	0,03979
zsidó (jiddis)	103 591	0,21474	3 307	0,00686
örmény	99 894	0,20707	51 847	0,10748
görög	91 548	0,18977	6 029	0,01250
cigány	47 587	0,09864	22 603	0,04685
német	33 302	0,06903	4 206	0,00872
gagauz	31 923	0,06617	23 765	0,04926
szlovák	6 397	0,01326	2 768	0,00574
karaim	1196	0,00248	96	0,00020
krimcsak	406	0,00084	21	0,00004
ruszin	10 183	0,02111	6 725	0,01394
egyéb	510 390	1,05800	143 142	0,29672
nem adta meg	–	–	201 437	0,41756
Ukrajna	*48 240 902*	*100*	*48 240 902*	*100*

[34] Forrás: http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/

34. A LL1989 minden ukrajnai nemzeti kisebbség nyelvét védelmezi, összesen közel 130 nyelvet. A 2001-es népszámlálás adatai szerint több, mint 130 nemzetiség és etnikum képviselői élnek az ország területén.[35] Bár a Karta a regionális vagy kisebbségi nyelvek védelmét tekinti tárgyának, a nemzetközi dokumentum ukrajnai ratifikációs törvényei (ECRML1999 és ECRML2003) Ukrajna 13 nemzeti kisebbségének nyelvére terjed ki. A LL2012 18 ukrajnai kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek jogait rögzíti (5. táblázat).

5. táblázat. Milyen nyelvekre terjed ki a törvények hatálya

LL1989	ECRML1999	ECRML2003	LL2012
Minden ukrajnai nemzeti kisebbség nyelve. Kb. 130 nyelv.	**13** nemzeti kisebbség (belarusz, bolgár, görög, gagauz, zsidó, krími tatár, moldáv, német, lengyel, orosz, román, szlovák és magyar) nyelve.	**13** nemzeti kisebbség (belarusz, bolgár, görög, gagauz, zsidó, krími tatár, moldáv, német, lengyel, orosz, román, szlovák és magyar) nyelve.	**18** nyelv (orosz, belarusz, bolgár, örmény, gagauz, jiddis, krími tatár, moldáv, német, újgörög, lengyel, romani, román, szlovák, magyar, ruszin, karaim, krimcsak) anyanyelvi beszélői.

[35] Kuras, Ivan F. – Pirozhkov, Serhyi I. eds.: *First All-National Population Census: historical, methodological, social, economic, ethnic aspects.* Kyiv: State Statistic Committee of Ukraine and Institute for Demography and Social Studies, 2004. 99.

35. A LL1989 az ország lakosságának 22,18 százalékát érinti. Az ECRML1999 és ECRML2013 Ukrajna népességének 20,81 százalékára terjed ki. A LL2012 a lakosság közel egyharmadára (31,77%) vonatkozik (4. ábra).

4. ábra. Az ország lakosságának mekkora hányadát érinti a törvény hatálya

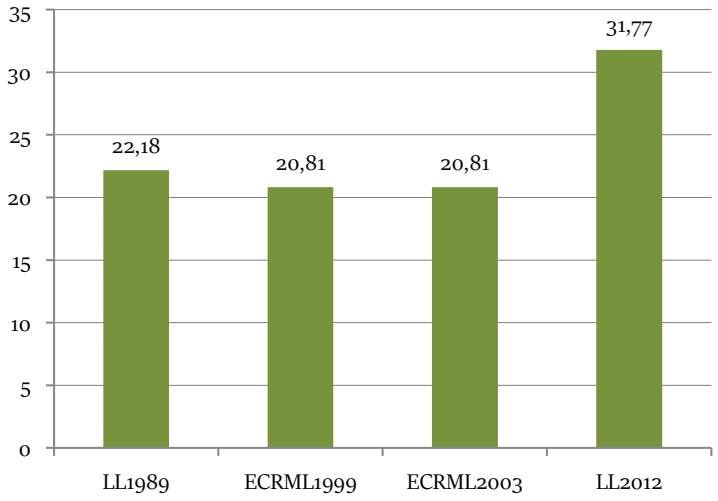

36. Bizonyos feltételek mellett mind a négy törvény lehetővé teszi a kisebbségi nyelvek megjelenését a nyilvános szférában, rendszerint az államnyelv mellett. Az elemzett jogszabályok többsége demográfiai küszöböt szab a kisebbségi nyelvek hivatalos szituációkban történő használatához (6. táblázat).

37. A LL1989 abban az esetben teszi lehetővé a nemzeti kisebbségek nyelveinek használatát az állami hivatalokban, ha egy közigazgatási egység határain belül az adott nemzeti kisebbség

képviselői abszolút többséget alkotnak. A kisebbségi nyelv használatának demográfiai küszöbe tehát nagyon magas: 50%. A kisebbségi nyelv használata ekkor sem kötelező, csupán lehetőség.

38. Az ECRML1999 azokon a területeken teszi lehetővé a nemzeti kisebbségi nyelveknek a használatát a hivatalokban, ha a nemzeti kisebbség képviselőinek aránya meghaladja a 20 százalékot.

39. Az ECRML2003 nem határoz meg demográfiai küszöböt, ehelyett úgy fogalmaz, hogy ott engedélyezi a regionális vagy kisebbségi nyelv használatát a regionális vagy helyi önkormányzatok területén, ahol ezt a regionális vagy kisebbségi nyelveket használók száma indokolja.

40. A LL2012 szerint akkor használhatók a hivatalokban, helyi önkormányzatokban a regionális vagy kisebbségi nyelvek, ha anyanyelvi beszélőik aránya eléri a 10%-ot egy adminisztratív egység területén. Ilyen esetekben a törvény kötelezően előírja a kisebbségi nyelv használatát a szóbeli és írásbeli ügyintézésben. A helyi önkormányzatoknak határozataikat is publikálniuk kell az ukrán mellett kisebbségi nyelven is (6. táblázat).

41. A LL1989, a LL2012 és az ECRML1999 meghatározza, hogy a kisebbségi nyelvek használata megyei, járási és települési (város, városi típusú település és falu) szintű közigazgatási egységek területén használható. Az ECRML2003 nem határozza meg pontosan azt sem, milyen regionális vagy helyi közigazgatási egység területén használhatóak a regionális vagy kisebbségi nyelvek (7. táblázat).

6. táblázat. A kisebbségi nyelvek használatának demográfiai küszöbe Ukrajnában

LL1989	ECRML1999	ECRML2003	LL2012
Azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol az adott nemzeti kisebbség képviselőinek aránya magasabb, mint 50%.	Azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol az adott nemzeti kisebbség képviselőinek aránya magasabb, mint 20%.	Nincs konkrétan meghatározva.	Ha egy közigazgatási egység területén a 18 közül egy (vagy több) nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-ot.

7. táblázat. Milyen közigazgatási szintre terjed ki a jogszabály hatálya

LL1989	ECRML1999	ECRML2003	LL2012
Megye, járás, település.	Adminisztratív-közigazgatási egység (megye, járás, település).	Nincs konkrétan meghatározva.	Megye, járás, település.

42. A LL2012 – Ukrajna Alkotmánya 10. cikkelyének első részével összhangban – egyetlen államnyelvként az ukránt határozta meg.

43. Az Alkotmány említett cikkelyének az Alkotmánybíróság által kiadott hivatalos értelmezése szerint[36] az államnyelv (державна мова) egyben hivatalos nyelv (офіційна мова) is Ukrajnában. Ugyanakkor az a tény – állapítja meg az említett alkotmánybírósági állásfoglalás –, hogy az országnak csupán egyetlen államnyelve van, nem jelenti azt, hogy csak és kizárólag az ukrán nyelv használható hivatalos nyelvi funkcióban. Ennek megfelelően a LL2012 bizonyos feltételek esetén lehetővé teszi a kisebbségi nyelvek hivatalos használatát.

44. A LL2012 alapján egyes jogokat a helyi hatalmi szerveknek kötelezően és automatikusan biztosítaniuk kellett azoknak a közigazgatási egységeknek a területén, ahol a törvényben felsorolt 18 nyelv közül egy (vagy több) anyanyelvi beszélőinek aránya elérte a 10%-ot. Az ilyen jogok közé tartozott például a helyi államhatalmi és önkormányzati szervek iratainak hivatalos közzététele a kisebbségi vagy regionális nyelven; a hatóságokhoz forduló kisebbségi nyelvet beszélő személyekkel folytatott kommunikációban a hivatalnak a kisebbségi nyelvet kellett használnia; a regionális nyelven benyújtott írásbeli beadványokra ugyanezen a nyelven kellett választ adni; az iskolai oktatásban tanítani kellett a kisebbség nyelvét; a földrajzi neveket kisebbségi nyelven is fel kellett tüntetni.

45. Bár országosan az orosz anyanyelvűek aránya 29,5% volt a 2001-es cenzus idején, a LL2012 alkalmazását csak megyei,

---

[36] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) від 14. 12. 1999 р. № 10-рп/99. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99. A továbbiakban: Рішення 1999.

járási és települési szinten írta elő a törvény. Hiába haladja meg tehát jelentősen az orosz anyanyelvűek aránya a 10%-ot Ukrajnában, országos szinten csak egy államnyelv és hivatalos nyelv maradt a LL2012 elfogadása után is: az ukrán.

46. Makroszinten tehát a LL2012 nem vezette be a hivatalos kétnyelvűséget: Ukrajnának az ukrán maradt az egyetlen államnyelve, és országos viszonylatban az orosz nem vált második hivatalos nyelvvé sem.

47. A LL2012 lehetővé tette a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát szóban és írásban a magánéletben és a közéletben azoknak a megyéknek (область), járásoknak (район) és helyi önkormányzatoknak a területén, ahol az adott nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya a hivatalos népszámlálási adatok alapján elérte a 10%-os küszöböt.

48. A 2001-es cenzus idején Ukrajna közigazgatásilag 27 adminisztratív egységre oszlott (24 megye, Kijev főváros, a Krími Autonóm Köztársaság és annak fővárosa, Szevasztopol). A 24 megyéből (область) 11-ben haladta meg az orosz anyanyelvűek aránya a 10%-ot. Emellett Kijevben és Szevasztopolban szintén magasabb az orosz ajkúak aránya 10%-nál. A Krími Autonóm Köztársaságban az orosz és a krími tatár anyanyelvűeké egyaránt több volt, mint 10%. Csernyivci megyében a román beszélői érték el a 10%-os küszöböt. A magyar anyanyelvűek aránya Kárpátalján csaknem 13% volt. A legnagyobb közigazgatási szinten tehát az orosz, a magyar, a román és krími tatár nyelv vált használhatóvá az államnyelv mellett a LL2012 alapján (5. ábra).

5. ábra. Regionális vagy kisebbségi nyelvek Ukrajnában a megyék szintjén a 2001-es cenzus hivatalos adatai alapján

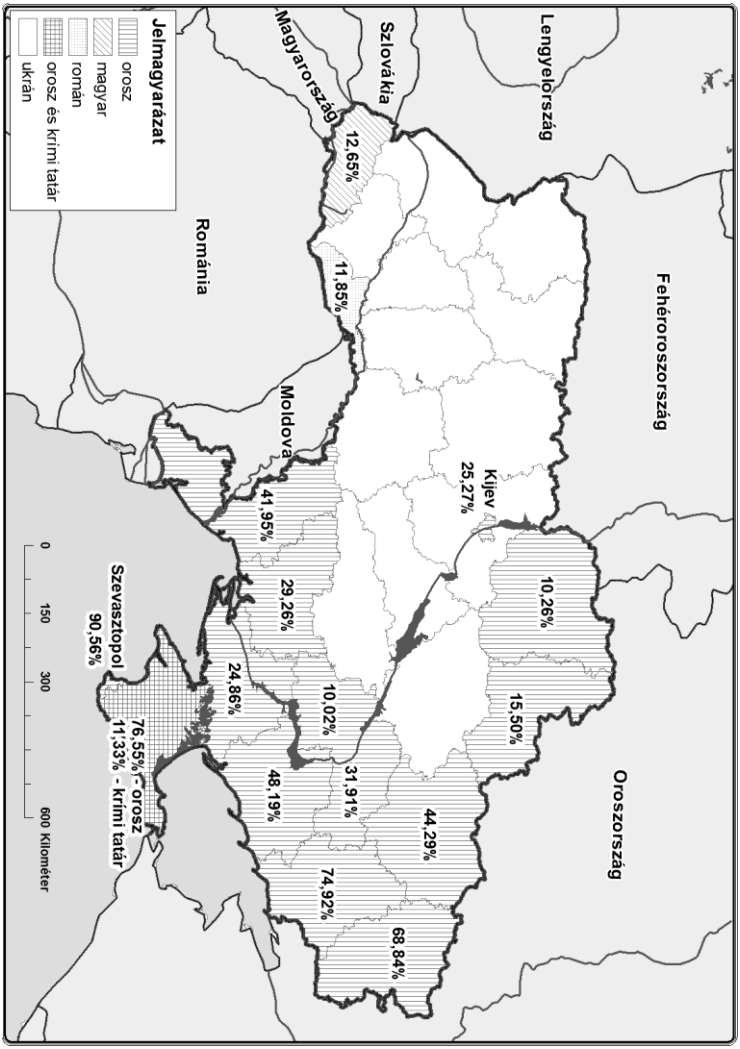

49. Ha nem csupán a megyék, hanem a járások (район) és a járási jogú városok (місто обласного підпорядкування) szintjén is megvizsgáljuk, hogy mely nyelvek beszélői érték el a nyelvi jogok érvényesítéséhes szükséges 10%-os küszöböt, azt láthatjuk, hogy az orosz anyanyelvűek aránya számos járásban és városban tette ki a lakosság legalább egytizedét (6. ábra).

50. Az orosz mellett egyes járásokban a bolgár, a gagauz, a krími tatár, a magyar, a román és a moldáv nyelv anyanyelvi beszélői is elérték a LL2012-ben rögzített demográfiai küszöböt. A bolgár anyanyelvi beszélői 7, a krími tatáré 15, a gagauzé 1, a moldávé 8, a románé 7 járás területén érték el a 10%-os arányt; a magyar anyanyelvűek 4 járásban és egy járási jogú városban alkották a népesség legalább tizedét (7. ábra).

51. A legutóbbi (2001-es) ukrajnai népszámlálás adatai alapján Kárpátalja megyében a magyar anyanyelvűek aránya 12,65% volt. A magyar anyanyelvűek aránya a Beregszászi járásban (80,2%), a Nagyszőlősi járásban (26,0%), a Munkácsi járásban (13,8%) és az Ungvári járásban (36,5%), továbbá 4 városban (Berehove / Берегове / Beregszász, Chop / Чоп / Csap, Vynohradiv / Виноградів / Nagyszőlős, Tyachiv / Тячів / Técső) és 69 falusi önkormányzat területén érte el a 10%-ot. A román anyanyelvűek aránya a Técsői és Rahói járásban, valamint 7 helyi önkormányzat területén érte el a 10%-os küszöböt. A szlovák anyanyelvűek egyetlen településen (Storozhnytsia / Строжниця / Őrdarma) érték el a 10%-ot. A német anyanyelvűek aránya 2 településen (Shenborn / Шенборн / Schönborn, Pavshyno / Павшино / Pausching) érte el az egytizedet. A roma anyanyelvűek aránya Szerednye (Середнє) településen érte el a 10%-ot. A ruszin anyanyelvűek aránya 2 helyi önkormányzat (Hankovytsia / Ганьковиня, Nelipyno / Неліпино) területén érték el a 10%-os határt (8. ábra).

6. ábra. Azok a járások és járási jogú városok, ahol az orosz anyanyelvűek elérték a 10%-os küszöböt (a 2001-es cenzus adatai alapján)

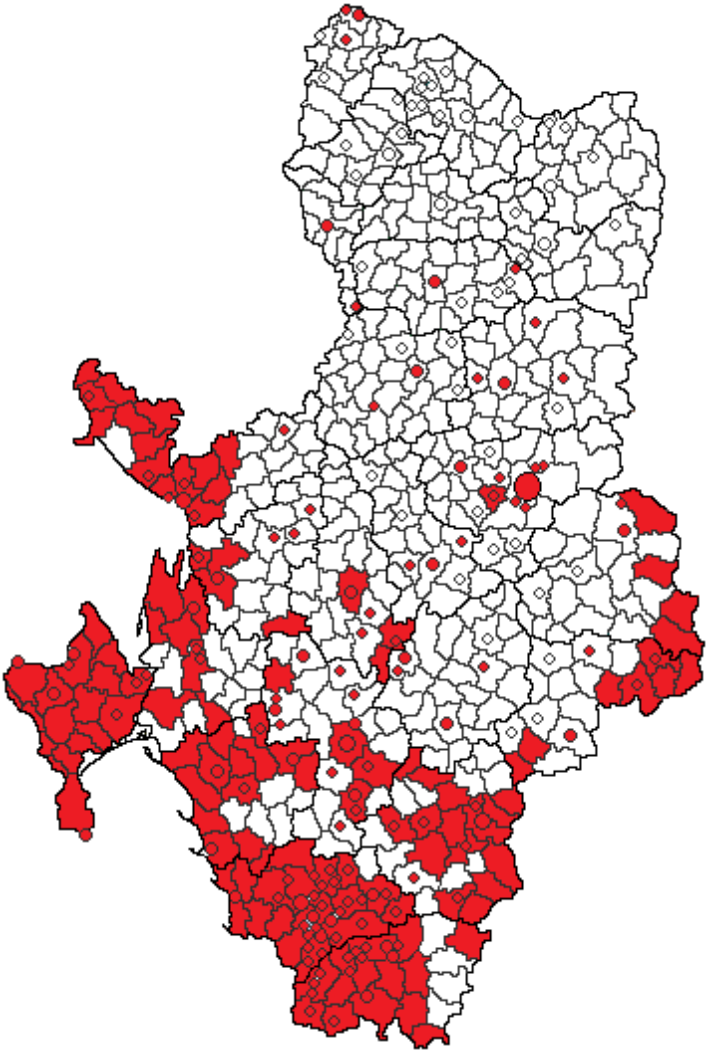

7. ábra. Azok a járások és járási jogú városok, ahol egyes regionális vagy kisebbségi nyelvek anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-os küszöböt (a 2001-es cenzus adatai alapján)

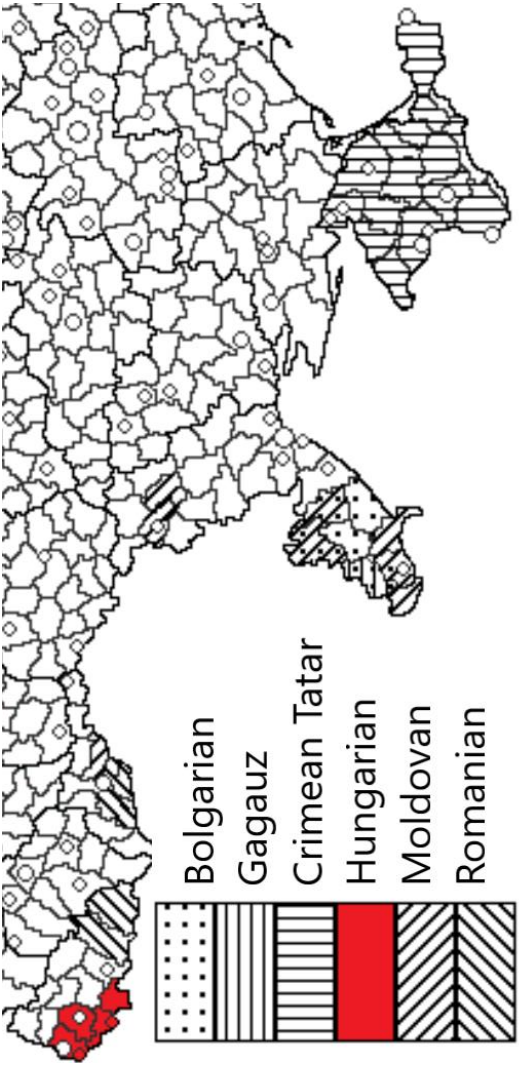

8. ábra. Azok a települések Kárpátalján, ahol egy (vagy több) regionális vagy kisebbségi nyelv beszélőinek aránya elérte a 10 százalékot a 2001-es népszámlálás hivatalos adatai alapján

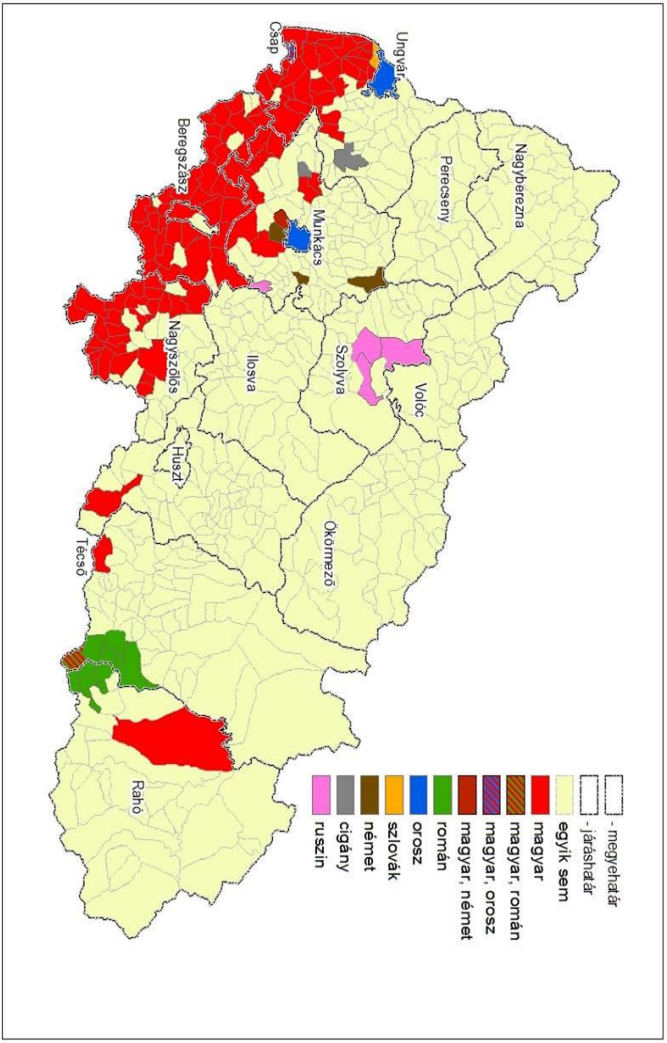

52. A fentiek alapján látható, hogy a LL2012 kedvező feltételeket teremtett az orosz nyelv használatához, azonban más kisebbségi nyelvek is használhatóvá váltak megyei (magyar, román, krími tatár) és/vagy járási szinteken (magyar, román, moldáv, gagauz, bolgár, krími tatár), települési szinten pedig számos további nyelv (például a szlovák, a német stb.) hivatalos használatát is lehetővé tette a törvény.

53. A LL2012-t azonban – mint említettük – Ukrajna Alkotmánybírósága 2018-ban hatályon kívül helyezte.[37]

54. A Karta ratifikálása során a 9. cikk 3. pontjában Ukrajna vállalta, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelveken hozzáférhetővé teszik a legfontosabb állami törvényszövegeket, valamint azokat, amelyek különösen érintik e nyelvek használóit. A kijevi kormányzat utoljára a LL1989-et tette elérhetővé kisebbségi nyelveken. Sem a ECRML2003, sem a LL2012, sem pedig a SLL2019 hivatalos fordítása nem készült el regionális vagy kisebbségi nyelveken, annak ellenére sem, hogy ezek a jogszabályok közvetlenül érintik a kisebbségi nyelvek használóinak jogait.

[37] Рішення 2018.

III. Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról”

A törvény elfogadásának körülményei

55. Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 2019. április 25-én szavazta meg az államnyelvről szóló új törvényt[38] (SLL2019).

56. 2019. május 15-én Petro Porosenko elnök aláírta a törvényt, és a SLL2019 2019. július 16-án hatályba lépett.

57. A törvény parlamenti szavazására és az elnök aláírására (amely lehetővé tette, hogy a törvény hatályba lépjen) az ukrajnai elnökválasztás második fordulója után került sor. Az elnökválasztás 2019. március 31-én megrendezett első fordulójában a 2014 óta hatalmon lévő Porosenko elnök a szavazatok 15,95 százalékával a második helyet szerezte meg a voksok 30,24 százalékát begyűjtő Volodimir Zelenszkij mögött. Az április 21-én megtartott második fordulóban Porosenko hatalmas vereséget szenvedett: 62,07 százalékos részvétel mellett mindössze a szavazatok 24,46 százalékát szerezte meg, Zelenszkijre a választók 73,23 százaléka adta le a szavazatát. A kijevi parlament tehát akkor szavazta meg az államnyelvről szóló törvényt, amikor már nyilvánvaló volt, hogy Ukrajnában új politikai korszak kezdődik.

58. Porosenko 2019. május 20-án adta át a hatalmat az újonnan megválasztott államfőnek, a SLL2019-et pedig május 15-én írta alá. Porosenko tehát (bár a jogszabályok szerint módja lett volna arra, hogy az új elnöknek hagyja hátra a döntést arról,

---

[38] Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19. A törvény szövegének nem hivatalos angol fordítása: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-REF(2019)036-e (SLL2019).

aláírja-e a törvényt, vagy visszaküldi a parlamentnek) akkor léptette hatályba aláírásával a törvényt, amikor már a választók egyértelműen kifejezték véleményüket politikájának elutasításáról.

59. A törvényt megszavazó parlamentről 2019. július 21-én nyilvánított véleményt az ország lakossága: az előrehozott parlamenti választásokon az új elnök pártja (Слуга народу – A nép szolgája) végzett az első helyen (254 helyet szerezve a 450 fős parlamentben). Porosenko pártja (Європейська солідарність – Európai szolidaritás) csak a negyedik helyen végzett, és összesen 25 mandátumot szerzett (az előző ciklushoz képest 102 képviselői helyet vesztett a párt).

60. Az úgynevezett „méltóság forradalma" után hatalomra lépett és 2014–2019 között az országot kormányzó Porosenko tábor regnálása öt éve alatt nem jutott arra a politikai döntésre, hogy az államnyelv támogatásáról kell törvényt hoznia. A SLL2019 elfogadására csak akkor kerítettek sort, amikor a vesztes elnökválasztás után át kellett adniuk a hatalmat. A SLL2019 tehát minden kétséget kizáróan egy letűnt politikai korszak terméke.

61. A tényleges politikai hatalom elvesztése után a törvény elfogadásának és hatályba léptetésének célja az volt, hogy Porosenko az egész ukrajnai társadalmat megosztó örökséget hagyományozzon utódjára.

62. Az új politikai hatalom a SLL2019 miatt kényszerpályára került. Ha változatlan formájában hagyja, és alkalmazni kezdi a törvény rendelkezéseit, akkor szembe kerül azoknak a választóknak a jelentős részével, akik szavazatai révén megnyerhette a 2019-es elnöki és parlamenti választásokat. Ha azonban eltörli a törvényt, akkor kivívja a magukat az ukrán nemzeti érdekek képviselőjeként beállító, Zelenszkijt és csapatát nemzetellenesnek kikiáltó politikai ellenlábasaik támadásait.

63. Mindennek ellenére jelenleg a SLL2019 határozza meg a nyelvek használatának a rendjét Ukrajnában.

64. A SLL2019 azonban nem alkalmas arra, hogy a nyelvi kérdés körül kialakult társadalmi feszültségeket feloldja. Ellenkezőleg: a törvény további konfliktusok forrása. Ennek fő oka, hogy a SLL2019 rendelkezései jelentős visszalépést jelentenek a LL2012-ben, bizonyos tekintetben pedig a LL1989-ben rögzített normákhoz képest is. A törvény minden nyilvános helyzetben kötelezően előírja az államnyelv használatát, és a regionális vagy kisebbségi nyelveket a magánéletbe és az egyházi szertartások közé szorítja vissza.

65. A SLL2019 elfogadását nem előzte meg valódi társadalmi diskurzus. A törvény szövegéről nem folytattak konzultációkat a nemzeti kisebbségek képviselőivel sem. Ez annak ellenére elmaradt, hogy Ukrajna a Karta 7. cikk (4) bekezdése alapján kötelezte magát amellett, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelvekre vonatkozó politikájának meghatározásakor figyelembe veszi az ezeket a nyelveket használó csoportok igényeit és kívánságait. Ukrajna a Keretegyezmény ratifikálásával szintén kötelezettséget vállalt arra, hogy nyelvpolitikájának alakítása során konzultál az érintett felekkel. A Keretegyezmény 15. cikke előírja, hogy az állam megteremti a feltételeket ahhoz, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek részt vehessenek az őket érintő közügyekben, s ez magában foglalja többek között az ezekkel a személyekkel folytatott konzultációt akkor, amikor az államok olyan intézkedéseket hoznak, amelyek közvetlenül érintik a kisebbségeket. A SLL2019 közvetlenül érinti a kisebbségi nyelvek beszélőit, ezért a velük folytatott konzultáció elmaradása a jogalkotó komoly mulasztása.

66. A SLL2019 elfogadásának egyik indoka az volt, hogy a LL2012 eltörlésével a nyelvhasználat rendje nem volt kellőképpen szabályozva Ukrajnában. A jogalkotó azonban kizárólag az

államnyelv támogatásáról hozott törvényt, a kisebbségi nyelvek használatáról és támogatásáról nem.

67. A SLL2019 IX. rész (Záró és átmeneti rendelkezések) 8. pont 3. bekezdése előírja Ukrajna Kormánya számára, hogy a törvény hatályba lépését követő 6 hónapon belül nyújtsa be a parlament elé az őshonos népek a nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítéséről szóló törvény tervezetét. A SLL2019 2019. július 16-án hatályba lépett. A kormánynak tehát 2020. január során be kellett volna nyújtania a kisebbségek jogairól szóló törvény tervezetét a parlament elé. 2020. április 2-ig azonban erre nem került sor.

68. A kormány minden kétséget kizáróan súlyos mulasztást és nyilvánvaló jogsértést követ el, tekintettel arra, hogy a SLL2019 számos rendelkezése közvetlenül érinti a kisebbségi nyelvek használatát.

69. Amennyiben Ukrajna politikai elitje megőrzendő értéknek tekinti a kisebbségi nyelveket és azok beszélőit, akkor a kisebbségekről szóló törvénynek a SLL2019-cel egyszerre kellett volna megszületnie.

70. Nyilvánvaló, hogy Ukrajnának mindaddig fel kell függesztenie a SLL2019 alkalmazását, amíg nem születik meg a kisebbségek jogait biztosító, kiegyensúlyozott törvény. Ennek a törvénynek a kidolgozásába be kell vonni a kisebbségek képviselőit, szakértőit is. Erre Ukrajna nemzetközi egyezmények (a Karta és a Keretegyezmény) ratifikálásával kötelezettséget vállalt.

A preambulum

71. A törvény preambuluma – „Az állami nyelvpolitika koncepciója” című hivatalos dokumentumra hivatkozva[39] – leszögezi, hogy a törvény célja a nemzeti nyelvi-kulturális és nyelvi-információs tér deformációinak leküzdése, amelyeket a gyarmatosítók és a megszállók évszázados asszimilációs politikája okozott. Ez a bekezdés a nyelvpolitikát a vélt vagy valós történelmi sérelmekért vett revans eszközeként kezeli. Azonban a Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága elismerte ugyan, hogy minden állam legitim célja az államnyelv megerősítése, különösen azokban az országokban, ahol a közelmúltban elnyomásnak volt kitéve, ám több esetben következetesen hangsúlyozta, hogy az államnyelv támogatására irányuló intézkedések nem korlátozhatják indokolatlanul a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek nyelvhasználati jogait.[40]

72. A preambulum szerint „az ukrán nyelv teljes értékű működése a társadalmi élet minden területén az ország teljes területén garantálja az ukrán nemzet identitásának megőrzését és Ukrajna állami egységének megerősítését”. A világon számos olyan állam van (például Kanada, Finnország stb.), amelyben több hivatalos nyelvet használnak, és ez semmilyen módon sem fenyegeti a nemzeti identitást vagy állam egységét. Olyan nyelvek is vannak, amelyeket több államban használnak hivatalos nyelvként (spanyol, német, francia, angol stb.), de ezeknek az államoknak az egysége ettől nincs veszélyben.

73. A SLL2019 kifejezi, hogy az ukrán nyelv annak az ukrán nemzetnek a meghatározó tényezője és identitásának fő jellemzője, amely történelmileg alakult ki és évszázadok óta folyamatosan

---

[39] Концепція державної мовної політики. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010

[40] Opinion 2019: para. 41.

él a saját etnikai területén, az ország lakosságának nagy többségét alkotja, az állam hivatalos nevét adja, és az ukrán polgári nemzet alapvető alkotóeleme. A preambulumnak ez a része primordiális viszonyt alakít ki az ukrán nyelv, az ukrán állam és az ukrán nemzet között. A preambulumnak ez a része a többségi társadalom képviselőit a kisebbségek fölé helyezi, hierarchikus viszonyt kreálva az ország állampolgárai között.

74. A preambulum szerint a jogalkotó a törvény révén „az ukrán nyelv államépítő és konszolidációs funkcióinak megerősítésére törekszik", növelve annak szerepét az ukrán területi integritás és nemzetbiztonság biztosításában. A törvényszövegnek ez a része implicit módon azt sugallja, hogy a kisebbségi nyelvek veszélyeztetik az állam területi integritását és a nemzetbiztonságot.

75. Elfogadásának egyik fő céljaként a törvény „az ukránok nyelvi jogainak és igényeinek megfelelő feltételek megteremtését" nevezi meg. Az ország nem ukrán etnikumú és/vagy nem ukrán anyanyelvű lakosainak nyelvi jogairól semmilyen mondanivalója nincs a preambulum szerkesztőinek.

76. A preambulum alapján a törvény célja az ukrán nyelv fölényének biztosítása az országban használatos nyelvek hierarchikus rendszerében. Eszerint a kisebbségek nyelvi jogainak biztosítása és az emberek közötti egyenlőség garantálása nem tartozik a jogalkotó céljai közé. A jogalkotó a törvény feladatának az ukrán nyelv hierarchikus fölényének biztosítását tekinti, ami azonban nyelvi diszkriminációhoz és az állampolgárok közötti egyenlőtlenséghez vezet.

Az ukrán nyelv státusza; államnyelv = hivatalos nyelv?

77. Az 1. cikk 1. pontja szerint Ukrajna egyetlen államnyelve és egyben hivatalos nyelve az ukrán nyelv. Ez a megfogalmazás Ukrajna Alkotmánybíróságának 1999-es állásfoglalásán[41] alapszik, amely így határozza meg az államnyelv (hivatalos nyelv) fogalmát: „Az államnyelv (hivatalos nyelv) alatt az a nyelv értendő, mely az állam által ráruházott jogi státusza alapján a társadalmi élet nyilvános szféráiban az érintkezés kötelező nyelve."[42] A „társadalmi élet nyilvános szférái" alatt az alkotmánybírák a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom, valamint az egyéb állami szervek és az önkormányzatok munkájának, határozatainak, ügyvitelének, illetve a közöttük való együttműködésnek a területét értik. A testület jogértelmezése szerint tehát az *államnyelv* és a *hivatalos nyelv* szinonim fogalom.

78. Ezzel a jogalkotó elvileg kizárja annak lehetőségét, hogy más nyelvek is használhatók legyenek hivatalos nyelvként Ukrajnában. Az idézett alkotmánybírósági határozat azonban azt is kimondja, hogy a helyi államhatalmi szervek, a helyi önkormányzatok az államnyelv mellett az orosz nyelvet vagy más nemzeti kisebbségek nyelveit is használhatják munkájuk során az Ukrajna törvényei által meghatározott rendben.[43] Nem zárhatja ki tehát a jogalkotó, hogy a kisebbségi nyelvek

---

[41] Рішення 1999.

[42] Ukránul: «Під державною (офіційною) мовою розуміється мова, якій державою надано правовий статус обов'язкового засобу спілкування у публічних сферах суспільного життя.»

[43] Ukránul: «Поряд з державною мовою при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування можуть використовуватися російська та інші мови національних меншин у межах і порядку, що визначаються законами України.»

regionális szinten (a megyei, járási vagy helyi önkormányzatok területén) hivatalos nyelvi státusszal rendelkezzenek és használhatók legyenek a közigazgatásban. A készülő kisebbségi törvényben ennek a lehetőségét biztosítani kell.

79. A SLL2019 1. cikk 8. pontja leszögezi, hogy Ukrajnában az etnikumok közötti kommunikáció nyelve az ukrán nyelv. A 3. cikk 2) bekezdése szerint a törvény egyik célja, hogy megerősítse az ukrán nyelvet mint az etnikumok közötti kommunikáció nyelvét. Ezzel a rendelkezéssel az állam súlyosan megsérti a magánszférát, hiszen törvényben kötelezi például a román és magyar etnikumú ukrán állampolgárokat arra, hogy egymás közötti kommunikációjuk során (a szituációtól függetlenül) az ukrán nyelvet használják. A törvénynek ez a pontja abszurd és betarthatatlan. Ez a rendelkezés sérti továbbá a nem ukrán anyanyelvű állampolgárok nyelvi emberi jogait és a magánszféra tiszteletére vonatkozó jogokat, valamint a véleménynyilvánítás szabadságát.

80. A SLL2019 1. cikk 8. pontja sérti továbbá a Keretegyezmény 10. cikk 1. részében lefektetett jogokat: „A Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek elismerik kisebbségi nyelvének szabad és beavatkozás nélküli használatát úgy magánbeszélgetésben mint nyilvánosan, szóban és írásban”.

81. A Velencei Bizottság a SLL2019 kapcsán kiadott véleményében (46. pont) egyértelműen leszögezi, hogy a köztisztviselőket sem szabad arra kötelezni, hogy a nem hivatalos egymás közötti szóbeli vagy írásbeli érintkezésben az államnyelvet használják.

82. A Velencei Bizottság ugyanezen véleményében (60. pont) nemzetközi precedensekre hivatkozva hívja fel a figyelmet arra is, hogy „az államnak el kell fogadnia, hogy amikor a

magánszemélyek nem hivatalos nyelven fordulnak a hatósági személyekhez, a köztisztviselők önként válaszolhatnak ezen a nyelven, ha erre képesek".

83. A Velencei Bizottság tehát egyértelműen utal arra, hogy a SLL2019 nem követelheti meg azt, hogy a hivatalnokok, állami alkalmazottak, köztisztviselők stb. munkaidejükben a nem hivatalos szóbeli vagy írásbeli érintkezésben az államnyelvet használják. Az állam nem tilthatja meg továbbá, hogy – etnikumtól függetlenül – az állampolgárok, ügyfelek ne az államnyelven, hanem valamely más nyelven forduljanak az állami vagy önkormányzati szervekhez és ezen a nyelven kapjanak választ, ha a hivatalnok képes ezen a nyelven válaszolni.

A nyelvek használata a nyilvános szférában

84. A SLL2019 6. cikk 1. pontja előírja, hogy „Minden ukrán állampolgár köteles beszélni az államnyelvet".[44] A törvénynek ez a pontja diszkriminatív. A jogalkotó a körülményektől függetlenül minden ukrán állampolgárt törvénysértővé nyilvánít, aki (például koránál fogva vagy egészségügyi okokból) nem beszél ukránul. Ukrajna történeti sajátosságai miatt az ilyen emberek nincsenek kevesen: a legutóbbi (2001-es) ukrajnai népszámlálás hivatalos adatai szerint Ukrajna lakosságának 13,42%-a (6 472 794 fő) nem beszélte az államnyelvet.

85. A törvény idézett része a gyakorlatban alkalmazhatatlan. Az államnak sem joga, sem lehetősége nincs arra, hogy ellenőrizze az összes állampolgára esetében, hogy tudnak-e ukránul. Azonban a törvénynek ez a rendelkezése alkalmas a kisebbségi nyelveket beszélők megfélemlítésére. A törvény alapján minden hivatalos szerv vagy hivatalos személy, amelyhez/akihez

---

[44] Az eredeti ukrán szöveg: «Кожний громадянин України зобов'язаний володіти державною мовою».

nem ukrán nyelvhez fordulnak ukrán állampolgárok, megkövetelheti annak bizonyítását, hogy az adott személy beszéli az államnyelvet. Ez pedig a gyakorlatban azt jelenti, hogy az állami hatóságok így kikényszeríthetik az államnyelv használatát gyakorlatilag minden helyzetben.

86. A SLL2019 és az állami szolgálatról szóló törvény[45] kötelezően előírja, hogy az állami hivatalnokoknak, tisztségviselőknek ismerniük kell az államnyelvet. Ez a rendelkezés természetes és szükségszerű. Egyetlen szó sem esik azonban ezekben a törvényekben arról, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatának területein ezeket a nyelveket ismerő köztisztviselőket neveznek ki. A Karta 10. cikk 4. pont c bekezdésének ratifikálásával Ukrajna vállalta, hogy „a kisebbségi nyelvek használatának területein a regionális vagy kisebbségi nyelveket ismerő köztisztviselőket nevezzenek ki".

87. A törvény 1. cikk 6. pontja szerint „Az ukrán nyelv szándékos torzítása a hivatalos dokumentumokban és szövegekben, ideértve annak az ukrán helyesírási követelmények és az állami nyelv szabványainak megsértésével való szándékos használatát, valamint akadályok és korlátozások létrehozása az ukrán nyelv használatában a törvény által előírt felelősséget vonja maga után." A jogszabálynak ez a része jogilag értelmezhetetlen. Hogyan lehet például azt bizonyítani, hogy valaki szándékosan vétett a helyesírási szabályok vagy a nyelvhelyességi normák ellen? A SLL2019 ezen része jogbizonytalanságot idéz elő, lehetőséget teremt a visszaélésekre, a nyelvi alapú diszkriminációra, továbbá fenyegető légkört teremt a regionális vagy kisebbségi nyelvek beszélői számára, és ezzel a törvény akadályozza ezeknek a nyelveknek a nyilvános használatát. A

---

[45] Закон України «Про державну службу». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19. A továbbiakban: ЗУ2015.

törvénynek ezt a részét mielőbb hatályon kívül kell helyezni (lásd a Velencei Bizottság ajánlásait a vélemény 139. pontjában).

A nyelvek használata az oktatás területén

88. A magyar nyelven folyó oktatásnak jelentős történelmi hagyományai vannak a mai Kárpátalja területén. A ma Kárpátaljaként ismert régió az elmúlt 150 évben több különböző államhoz tartozott. Azonban az Osztrák–Magyar Monarchián belüli Magyar Királyság (1867–1918), a Csehszlovák Köztársaság (1919–1938), Kárpáti Ukrajna (1939), a Magyar Királyság (1939–1944) és a Szovjetunió (1945–1991) egyaránt biztosította a kisebbségek számára az anyanyelvi oktatás jogát és lehetőségét.[46]

89. Az 1991-ben függetlenné vált Ukrajna sokáig szintén biztosította a területén élő kisebbségek számára az anyanyelven folyó oktatás jogát. Ukrajna Alkotmánya[47] 53. cikk ötödik része rögzíti: „A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok számára a törvénynek megfelelően garantálják azt a jogot, hogy anyanyelvükön tanuljanak vagy tanulják anyanyelvüket az állami és a kommunális oktatási intézményekben vagy a nemzeti kulturális társaságok közreműködésével". A nemzeti kisebbségekről szóló törvény[48] az Alkotmányhoz hasonlóan fogalmaz

---

[46] Csernicskó, István and Tóth, Mihály: *The right to education in minority languages: Central European traditions and the case of Transcarpathia.* Ungvár: Autdor-Shark, 2019. http://hodinkaintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2019/02/CsI_TM_THE_RIGHT_TO_EDUCATION_IN_MINORITY_LANGUAGES.pdf

[47] Конституція України. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. A továbbiakban: Конституція 1996.

[48] Закон України «Про національні меншини в Україні». http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12

a kisebbségek oktatásáról: „Az állam minden nemzetiségi kisebbség számára garantálja (...) az anyanyelvi oktatást vagy az anyanyelv tanulását az állami oktatási intézményekben, illetve a nemzetiségi kulturális szövetségeken keresztül" (6. cikk). Ugyanezt ismétli meg a gyermekkor védelméről hozott jogszabály 19. cikkelyének 3. bekezdése.[49] A LL1989 25. cikkelye a fentieknél szélesebb jogokat kodifikált: „Az Ukrán SZSZK állampolgárainak elidegeníthetetlen joga, hogy a gyermekek oktatásának nyelvét szabadon válasszák meg. Az Ukrán SZSZK minden gyermek számára garantálja az anyanyelven való nevelés és tanulás jogát. Ezt a jogot olyan iskola előtti nevelési intézmények és iskolák létrehozásával garantálják, amelyekben a nevelés és az oktatás ukrán nyelven vagy más nemzeti nyelveken folyik". A LL2012 20. cikke szerint „az oktatás nyelvének szabad megválasztása az állampolgárok elidegeníthetetlen joga az államnyelv kötelező, oly mértékű elsajátítása mellett, amely elegendő az ukrán társadalomba való integrációhoz". A törvény idézett cikke értelmében Ukrajna állampolgárai számára szavatolt az állam- és a regionális vagy kisebbségi nyelveken való tanulás az oktatás minden szintjén, az óvodától az egyetemig.

90. Egészen 2017-ig a hatályos ukrán törvények elidegeníthetetlen állampolgári jogként határozták meg az oktatási nyelvének megválasztásához fűződő jogot.[50] A 2017-ben elfogadott új oktatási törvény[51] 7. cikke és a SLL2019 21. cikke azonban jelentős mértékben megváltoztatták az oktatás nyelvére vonatkozó normákat. Ez a két törvény megszünteti az állampolgárok jogát az oktatás nyelvének megválasztására. Ezzel a joggal

---

[49] Закон України «Про охорону дитинства». http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14

[50] Csernicskó–Tóth 2019.

[51] Закон України «Про освіту». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19. A továbbiakban: ЗУ2017a.

Ukrajna állampolgárai a Szovjetunió fennállása idején is rendelkeztek. Az oktatás nyelvének megválasztására vonatkozó jogot 1991-től 2017-ig a független Ukrajna is biztosította állampolgárai számára. Az új törvények tehát jelentős történelmi hagyományokkal rendelkező jogot korlátoznak.

91. A SLL2019 21. cikkéből és 2017. szeptember 5-én elfogadott új oktatási törvény[52] 7. cikk 1. pontjából kiderül, hogy Ukrajnában „Az oktatási folyamat nyelve az oktatási intézményekben az államnyelv". Az oktatási törvény 7. cikk 4. pontjából pedig azt tudjuk meg, hogy a kisebbségek számára „egy vagy néhány tantárgy két vagy több nyelven is oktatható – államnyelven, angol nyelven, az Európai Unió más hivatalos nyelvein".

92. Nyilvánvaló, hogy a SLL2019 21. cikke és az új oktatási törvény 7. cikke nem egyeztethető össze a LL2012 20. cikkével. Ukrajna Alkotmánybírósága azonban 2018. február 28-án hozott határozatával[53] hatályon kívül helyezte a LL2012-t, s így megszűnt a két törvény közötti ellentmondás.

93. Az új oktatási törvény 7. cikkelyét hivatott kifejteni az Ukrajna törvénye az általános középfokú oktatásról című jogszabály 5. cikkelye. A kijevi parlament 2020. január 16-án szavazta meg a jogszabályt, amely 2020. március 18-án lépett hatályba.[54]

94. A SLL2019 21. cikke, a 2017-ben elfogadott új oktatási törvény[55] 7. cikke és az általános középfokú oktatásról szóló törvény 5. cikke alapján Ukrajna állampolgárait az oktatás nyelvére vonatkozó jogaik alapján négy nagy csoportra osztja az ukrán állam. Az első csoportba a többségiek (az ukránok) tartoznak:

---

[52] ЗУ2017a.

[53] Рішення 2018.

[54] Закон України «Про повну загальну середню освіту». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984. A továbbiakban: ЗУ2020.

[55] ЗУ2017a.

őket nem érintik a jogszabályi módosítások, hiszen továbbra is végig anyanyelvükön tanulhatnak. Az őshonos népek (voltaképpen a krími tatárok)[56] képviselői „az államnyelv mellett" szintén anyanyelvükön folytathatják tanulmányaikat. Az Európai Unió valamely hivatalos nyelvét anyanyelvként használó nemzeti kisebbségek képviselői (magyarok, románok, lengyelek, bolgárok) az alsó tagozaton (1–4. osztály) saját nyelvükön tanulhatnak, ám az 5. osztályban az éves óraszám minimum 20%-át államnyelven tanulják, és a 9. osztályra ennek az aránynak el kell érnie a 40%-ot; a 10–12. osztályban az éves óraszám legalább 60%-át ukránul kell tanulniuk. A nem EU-s nyelvet beszélő nemzeti kisebbségek (oroszok, belaruszok) az 5. osztálytól kezdve az éves óraszám legalább 80%-át államnyelven tanulják (8. táblázat).

95. A SLL2019 IX. Rész 3. pont 1. és 2. bekezdése alapján a jelenleg még orosz tannyelvű iskoláknak 2020-tól, a magyar és román tannyelvű iskoláknak 2023-tól át kell térniük az új oktatási modell alkalmazására. Mind az orosz, mind pedig a magyar, román stb. tannyelvű iskolákra vonatkozó haladék azonban csak „az államnyelven oktatott tárgyak számának fokozatos emelése mellett" érvényes.

---

[56] Az „őshonos nép" (ukránul: корінний народ) fogalmát Ukrajna Alkotmányának 11. cikke emeli be az ukrán jogrendbe. A fogalom törvényi szintű értelmezése a mai napig várat magára. A 2014 februárjában született parlamenti határozat a krími tatár népet sorolja az „őshonos nép" kategóriába. Az említett parlamenti határozat: Постанова Верховної Ради України № 1140-VII від 20.03.2014 «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави». http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1140-18. Lásd még: Tóth Mihály: Az „őslakos népek" fogalmának jogi tartalmáról és a nemzeti kisebbségek anyaországuk létezésén alapuló megkülönböztetéséről. http://www.karpatalja.ma/karpatalja/nezopont/az-oslakos-nepek-fogalmanak-jogi-tartalmarol-es-a-nemzeti-kisebbsegek-anyaorszaguk-letezesen-alapulo-megkulonbozteteserol/

8. táblázat. Az anyanyelv megjelenésének ***maximális*** aránya (%-ban) a közoktatás különböző szintjein a 2017-es oktatási törvény 7. cikke, az általános középfokú oktatásról szóló törvény 5. cikke és a SLL2019 21. cikke alapján

	1–4. oszt.	**5. oszt.**	**9. oszt.**	**10–12. oszt.**	**Kiket érint?**
a többségi nemzet képviselői	100	100	100	100	ukránok
őshonos népek	100	100	100	100	krími tatárok
nemzeti kisebbségek, kiknek nyelve az EU-ban hivatalos nyelv	100	80	60	40	magyarok, románok
nemzeti kisebbségek, kiknek nyelve az EU-ban *nem* hivatalos nyelv	100	20	20	20	oroszok

96. Ha figyelembe vesszük, hogy egészen a 2017-es új oktatási törvény elfogadásáig minden ukrán állampolgárnak joga volt ahhoz, hogy az oktatás minden szintjén anyanyelvén folytassa tanulmányait, akkor világos, hogy az új jogszabályok – beleértve a SLL2019-et is – szűkítik ezt a jogot.
97. A Velencei Bizottság véleményében határozottan elítélte a nemzeti kisebbségek megkülönböztetését azon az alapon, hogy

anyanyelvük hivatalos nyelv-e az EU-ban, vagy sem.[57] Ezt az álláspontját a nemzetközi jogász testület nemcsak az oktatási törvény kapcsán hangsúlyozta, hanem az időközben a 2019-es államnyelvi törvény kapcsán 2019. december 9-én kiadott, az államnyelvi törvényt kifejezetten negatívan értékelő véleményében is.[58] A kijevi parlament időközben 2020. január 16-án elfogadta az általános középfokú oktatásról szóló törvényt is, amely szintén a fent meghatározott csoportokra osztja Ukrajna lakosságát.

98. A SLL2019 21. cikke és a 2017-ben elfogadott oktatási törvény 7. cikke garantálja az államnyelven (ukrán nyelven) folyó oktatást az oktatás minden szintjén az állami és a kommunális oktatási intézményekben.

99. Azonban e két törvény kizárólag a kommunális intézményekben engedélyezi a regionális vagy kisebbségi nyelveken folyó oktatást. Ez azt jelenti, hogy az állami oktatási intézményekből az ukrán kormány száműzi a regionális vagy kisebbségi nyelveket. Ez nyilvánvaló diszkrimináció.

100. Ukrajna Alkotmánya[59] 53. cikk ötödik részében az áll, hogy: „A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok számára a törvénynek megfelelően garantálják azt a jogot, hogy anyanyelvükön tanuljanak vagy tanulják anyanyelvüket az állami és a kommunális oktatási intézményekben vagy a nemzeti kulturális társaságok közreműködésével". Ukrajna Alkotmánybíró-

---

[57] Opinion on the Provisions of the Law on Education of 5 September 2017 which Concern the use of the State Language and Minority and other languages in education. Adopted by the Venice Commission at its 113th Plenary Session (8-9 December 2017). Strasbourg (Fr), Dec. 2017, 11. 25 p. Opinion no. 902/2017 CDL-AD (2017) 030. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)030-e. A továbbiakban: Opinion 2017.

[58] Opinion 2019.

[59] Конституція 1996.

ságának 1999-ben hozott határozata szintén kimondja, hogy „Az állami és kommunális oktatási intézményekben az államnyelv mellett (...) az oktatási folyamatban használhatók és tanulhatók a nemzeti kisebbségek nyelvei”.[60] Az ország alkotmánya tehát az állami iskolákban is garantálja az anyanyelven folyó oktatás vagy anyanyelv oktatásának a jogát. Mivel az oktatási törvény 7. cikke és a SLL2019 21. cikke kizárja az állami oktatási intézményekből a regionális vagy kisebbségi nyelveket, e két törvény idézett részei alkotmányellenesek. A 2020-ban elfogadott középfokú oktatásról szóló törvény (ЗУ2020) 5. cikke az állami oktatás intézményekben is lehetővé teszi a kisebbségi nyelveken folyó oktatást.

101. Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 2014. július 1-jén fogadta el a felsőoktatásról szóló törvényt.[61] A törvény 48. cikke rendelkezett az oktatás nyelvéről a felsőoktatásban. A 48. cikk 1. pontja szerint a felsőoktatás nyelve az ukrán. A 48. cikk 2. pontja megadja a jogot a felsőoktatási intézmények számára, hogy egy vagy több tantárgyat angol nyelven vagy más idegen nyelven oktassanak erre a célra létrehozott külön csoportokban, az államnyelv kötelező oktatásának biztosítása mellett. A 48. cikk 3. pontja a magán felsőoktatási intézmények számára engedélyezi az oktatás nyelvének megválasztását, az államnyelv külön tantárgyként való oktatásának kötelező biztosítása mellett. A 48. cikk 4. pontja lehetővé teszi, hogy a nemzeti kisebbségek nyelvét tantárgyként oktassák a felsőoktatásban. A 2017-ben

---

[60] Az idézet eredeti nyelven: «У державних і комунальних навчальних закладах поряд з державною мовою (...) в навчальному процесі можуть застосовуватися та вивчатися мови національних меншин». Lásd: Рішення 1999.

[61] Закон України «Про вищу освіту».
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20140701. A továbbiakban: ЗУ2014.

elfogadott oktatási törvény[62] 7. cikke és a SLL2019 21. cikke azonban más módon szabályozzák a nyelvek használatát az oktatásban. Ezért 2019. április 25-én a két fent említett törvényre hivatkozva megváltozott a felsőoktatási törvény 48. cikke is. A 48. cikk 1. pontja változatlan maradt. A 48. cikk módosított 2. pontja szerint az oktatás nyelvét a felsőoktatásban a SLL2019 és az oktatási törvény szabályozza. A 48. cikk eredeti megfogalmazásában még szereplő 3. és 4. pont kikerült a felsőoktatási törvény szövegéből. Az interneten a felsőoktatási törvény 48. cikkének eredeti (2014-ben elfogadott) változata is elérhető[63] és a módosított verzió[64] is. A felsőoktatási törvény megváltoztatása azt jelenti, hogy Ukrajna megszüntette a magán felsőoktatási intézmények jogát arra, hogy megválaszthassák az oktatás nyelvét. A felsőoktatási törvény módosítása szoros összefüggésben van a SLL2019 hatályba lépésével.

102. Az oktatási törvény[65] 7. cikk 1. része kimondja: „Az Ukrajna nemzeti kisebbségeihez tartozó személyeknek a kommunális oktatási intézményekben garantált a jog az államnyelv mellett az adott nemzeti kisebbség nyelvén folyó oktatáshoz az iskola előtti és az elemi iskolai szinteken. Ez a jog az államnyelv mellett az adott nemzeti kisebbség nyelvén oktató külön osztályok (csoportok) révén realizálódik, amelyek a törvényeknek megfelelően jönnek létre, és nem terjed ki az ukrán nyelven oktató osztályokra (csoportokra)." A SLL2019 21. cikk 1. pontja és a ЗУ2020 5. cikk 7. pontja ugyanezeket a normákat tartalmazza.

103. A SLL2019 21. cikkéből, a ЗУ2017a 7. cikkéből és a ЗУ2020 5. cikk 7. pontjából az következik, hogy az ukrán állam

---

[62] ЗУ2017a.

[63] ЗУ2014.

[64] Закон України «Про вищу освіту». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

[65] ЗУ2017a.

megszünteti a regionális vagy kisebbségi nyelveken oktató intézmények (óvodák, iskolák) intézményi önállóságát (mert a kisebbségek nyelvén csak osztályok működését engedélyezi). Ez nyilvánvaló diszkrimináció.

104. Az idézett törvények alapján tehát az orosz, magyar, román, moldáv és lengyel nyelven oktató óvodákban és iskolákban kötelezően ukrán nyelvű csoportokat, osztályokat kell nyitni (attól függetlenül, van-e erre szülői igény vagy sem). Ez a rendelkezés számos településen a gyakorlatban nehezen megvalósítható. A 2001-es népszámlálás hivatalos adatai szerint például 44 olyan település volt Kárpátalján, ahol a magyar anyanyelvűek aránya meghaladta a 90 százalékot. Például Badalóban (Бадалово) 98,2%, Váriban (Вари) 98,1%, Kaszonyban (Косино) 96,1%, Nagydobronyban (Велика Добронь) 97,7%, Eszenyben (Есень) 97,6%, Tiszaásványban (Тисаашвань) 96,7%, Szalókán (Соловка) 94,8% volt a magyar anyanyelvűek aránya. A ЗУ2017a 7. cikke, a ЗУ2020 5. cikke és a SLL2019 21. cikke alapján ezekben a falvakban az óvodákban és az iskolákban kötelezően ukrán nyelven oktató csoportokat, osztályokat is indítani kell.

105. Mivel ezeknek a településeknek a jelentős része alacsony lakosságszámmal rendelkező kistelepülés, nincs reális esély arra, hogy az óvodában és az iskolában párhuzamos csoportok és osztályok induljanak (az egyik ukrán, a másik magyar nyelvű oktatással). Ez pedig az intézmények bezárásához, illetve a magyar nyelvű csoportok/osztályok megszüntetéséhez vezethet, ami veszélyezteti a magyar mint regionális vagy kisebbségi nyelv fennmaradását.

106. Azokon a településeken, ahol létrejönnek az egymás mellett működő ukrán és magyar nyelvű osztályok, a regionális vagy kisebbségi nyelv használata szükségszerűen visszaszorul. A gyakorlatban elképzelhetetlen ugyanis az, hogy minden

óvodai és iskolai nyilvános rendezvényen, ünnepségen minden két nyelven hangzik el (nem lehet például végtelenített ideig fenntartani a gyerekek figyelmét azzal, hogy mindent ukrán és magyar nyelven is elmondanak). Ha pedig választani kell a nyelvek közül, akkor (például a SLL2019 kényszerítő intézkedései miatt) az óvoda, iskola vezetése nagy valószínűséggel az államnyelv használata mellett fog dönteni.

107. A regionális vagy kisebbségi nyelven oktató intézmények önállóságának megszüntetése egy nagyon fontos színtérről szorítja ki a regionális vagy kisebbségi nyelveket.

108. A SLL2019 21. cikkében, a ЗУ2017a 7. cikkében és a ЗУ2020 5. cikkében (4. pont) az szerepel, hogy Ukrajna csak „az államnyelv mellett" [ukrán nyelven: «поряд із державною мовою»] engedélyezi a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát az oktatásban. Sehol sem definiálja azonban a jogalkotó, hogy ez mit jelent a gyakorlatban. Ez jogbizonytalanságot eredményez, és megnehezíti a regionális vagy kisebbségi nyelveken folyó oktatás megszervezését.

109. A SLL2019 21. cikkében, a ЗУ2017a 7. cikkében és a ЗУ2020 5. cikkében lefektetett jogi normák alkalmazása ahhoz vezet, hogy jelentősen csökken több regionális vagy kisebbségi nyelv (például az orosz, a román és a magyar) jelenléte az oktatási folyamatban.

110. Hangsúlyozzuk, hogy Ukrajna Alkotmányának[66] 22. cikk 3. része alapján a jogok szűkítése alkotmányellenes. Új törvények elfogadásakor megengedhetetlen a meglévő jogok szűkítése.

[66] Конституція 1996.

111. Az oktatási törvény 7. cikkelyét az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése[67] és az ET Velencei Bizottsága is bírálta.[68] Ukrajna 48 parlamenti képviselője 2017. október 6-án beadványban fordult Ukrajna Alkotmánybíróságához[69], melyben kérték az oktatási törvény[70] alkotmányellenességének megállapítását. Ukrajna Alkotmánybírósága azonban 2019. július 16-án kiadott határozatában[71] nem nyilvánította alkotmányellenesnek az oktatási törvény 7. cikkét. Az alkotmánybíróság 2019. július 16-án az oktatási törvény[72] kapcsán kiadott állásfoglalása[73] egyetlen szóval sem említi a Velencei Bizottságnak e törvény vonatkozásában 2017 decemberében kiadott állásfoglalását[74] és az abban megfogalmazott kritikákat és ajánlásokat.

112. Az alkotmánybíróság annak ellenére figyelmen kívül hagyta a Velencei Bizottság ajánlásait, hogy az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése 2017. október 12-én kiadott határozatának 15. pontjában ez áll: „The Assembly asks the Ukrainian authorities to fully implement the forthcoming recommendations and

---

[67] Resolution 2189 (2017) of Parliamentary Assembly. The new Ukrainian law on education: a major impediment to the teaching of national minorities' mother tongues. http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24218&lang=en. A továbbiakban: Resolution 2017.

[68] Opinion 2017.

[69] Конституційне Подання щодо відповідності Конституції України (неконституційності) Закону України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/3_4072.pdf

[70] ЗУ2017a.

[71] Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про освіту» № 10-р/2019. http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/10_p_2019_0.pdf. A továbbiakban: Рішення 2019.

[72] ЗУ2017a.

[73] Рішення 2019.

[74] Opinion 2017.

conclusions of the Venice Commission and to amend the new Education Act accordingly."[75] Magyar fordításban: „A Közgyűlés felkéri az ukrán hatóságokat, hogy teljes mértékben hajtsák végre a Velencei Bizottság közelgő ajánlásait és következtetéseit, és ennek megfelelően módosítsák az új oktatási törvényt."

113. Felhívjuk a figyelmet a Szakértői Bizottság által korábban kiadott hivatalos állásfoglalás azon részére, amely szerint a Karta 8. cikke „előírja a hatóságok számára, hogy a különféle oktatási szinteken biztosítsák a regionális vagy kisebbségi nyelvi oktatást. Ez azt jelenti, hogy az ajánlatnak meg kell előznie a keresletet, azaz hogy az oktatást a kisebbségi nyelveket beszélőkkel együttműködve kell megtervezni és megszervezni."[76]

114. A SLL2019 21. cikk 3. pontja előírja, hogy a középiskolai szint végén kötelező külső független tesztelést minden tantárgyból (kivéve az idegen nyelveket) államnyelven kell lebonyolítani. Ez azonban egyenlőtlen és hátrányos versenyhelyzetet teremt a regionális vagy kisebbségi nyelvek beszélői számára. Az idézett törvény IX. Rész 1. pontjának értelmében ennek a rendelkezésnek a végrehajtását 2030. január 1-ig elhalasztja Ukrajna. A diszkrimináció azonban 2030-ban is diszkrimináció lesz.

115. A ЗУ2020 47. cikk 5. pontja szerint a külső független tesztelés feladatait a vizsgázó kérésére lefordítják arra a nyelvre, amelyen a kérelmező a tanulmányait folytatta. Ez pozitív előrelépés. Ugyanakkor az erre irányuló igények és kérések ellenére az állam továbbra sem teszi lehetővé külső független tesztelés szervezését kisebbségi nyelvekből (így magyar nyelvből és irodalomból sem). Ez csökkenti a regionális vagy kisebbségi nyelvek presztízsét.

---

[75] Resolution 2017.

[76] Lásd: 4th Report of the Committee of Experts on the Slovak Republic, ECRML(2016)2, para. 319.

Az igazságszolgáltatás területén

116. Ukrajna büntetőeljárási törvénykönyve[77] 29. cikke szerint mindazok a személyek, akik nem beszélik vagy nem megfelelő szinten ismerik az államnyelvet, tanúvallomást tehetnek anyanyelvükön vagy azon a nyelven, amelyet ismernek.

117. A SLL2019 6. cikk 1. pontja azonban Ukrajna minden állampolgára számára kötelezően előírja az ukrán mint államnyelv ismeretét. Erre való hivatkozással Ukrajna megtagadhatja a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát a bírósági vagy peres eljárások során (hiszen ha törvényi kötelezettség az ukrán nyelv ismerete, akkor annak nem tudása törvénysértő).

118. A SLL2019 13. cikke szerint Ukrajnában a törvényeket, rendeleteket államnyelven fogadják el és teszik közzé. A törvény csak azt engedélyezi, hogy a törvényeket, rendeleteket krími tatár nyelven is publikálják (mert ez őshonos nyelv Ukrajnában). Arról nem esik szó a törvényben, hogy lehetőség van arra is, hogy más regionális vagy kisebbségi nyelveken is publikálják a törvényeket, rendeleteket és más jogi dokumentumokat.

Közigazgatási hatóságok és közszolgálati szervek

119. A SLL2019 1. cikk 1. pontja szerint „Ukrajnában az egyetlen államnyelv (hivatalos nyelv) az ukrán". Ez azt is jelentheti, hogy Ukrajnában az ukránon kívül más nyelv nem rendelkezhet a hivatalos nyelv státuszával, még regionális szinten sem. A legutóbbi (2001-es) ukrajnai népszámlálás adatai alapján a Beregszászi járás lakosságának 80 százaléka magyar anyanyelvű volt. Az idézett törvény alapján a magyar nyelv még ennek a járásnak a területén sem lehet használatos az államnyelv mellett hivatalos nyelvként.

---

[77] Кримінальний процесуальний кодекс України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

120. A SLL2019 1. cikk 7. pontja kötelezően előírja az államnyelv használatát „az állami hatóságok és a helyi önkormányzati szervek feladatainak ellátása során, valamint a jelen törvény által meghatározott egyéb nyilvános helyzetekben”. A törvény ezzel gyakorlatilag lehetetlenné teszi a regionális vagy kisebbségi nyelvek megjelenését és használatát az állami és önkormányzati szervek munkájában.

121. A SLL2019 12. és 13. cikke előírja, hogy az állami szervek, valamint a helyi és regionális hatóságok munkájának nyelve az államnyelv. A 12. cikk 2. pontja elvileg engedélyezi más nyelvek használatát is az állami szervek, valamint a regionális és helyi hatóságok ülésein. Ilyen esetekben azonban kötelezően előírja a törvény, hogy mindent, ami nem az államnyelven hangzott el, le kell fordítani ukrán nyelvre. Ez azonban a gyakorlatban lehetetlenné teszi, hogy a helyi önkormányzatok üléseit regionális vagy kisebbségi nyelveken folytassák le.

122. A SLL2019 13. cikk 3. pontja előírja, hogy a regionális vagy helyi hatóságok határozataikat, dokumentumaikat államnyelven teszik közzé.

123. Mindeközben Ukrajna a Karta ratifikációja során a Karta 10. cikkében vállalta például, hogy megengedi „a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát a regionális vagy helyi közigazgatásban”; bátorítja, hogy „a regionális testületek hivatalos dokumentumaikat a regionális vagy kisebbségi nyelveken is közzétegyék” stb. A SLL2019 tehát egyértelműen ellentmond Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásainak.

124. A 37. cikk kötelezően előírja, hogy a politikai pártok, társadalmi szervezetek dokumentumait államnyelven vezetik és levelezésüket az államnyelven folytatják.

125. A 41. cikk 1. pontja előírja, hogy Ukrajnában a földrajzi nevek, valamint a terek, sugárutak, utcák, egyéb közterületi

megnevezések, hidak stb. megnevezése ukrán nyelvű. Ez azonban nem egyeztethető össze Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásaival (lásd a Karta 10. cikk 2.g részét és a Keretegyezmény 11. cikk 3. bekezdését).

126. Az 41. cikk 3. pontja előírja, hogy a földrajzi neveket az ukrán nyelvből írják át (transzliterálják) más nyelvekre. Ez például azt jelenti, hogy az ukrajnai iskolákban használatos magyar nyelvű tankönyvekben *Київ* város nevét nem lehet a magyar nyelv hagyományai szerint *Kijev* formában használni, hanem csak a *Kyiv* változat használható a magyar nyelvű szövegben is.

127. A 41. cikk 4. pontja előírja, hogy a földrajzi neveket tartalmazó táblákon (például a települések névtábláin vagy utcaneveket bemutató feliratokon) a feliratok kötelezően ukrán nyelvűek. Az ukrán nyelvű felirat alatt vagy attól jobbra (kisebb betűmérettel) az adott földrajzi név latin betűs átiratban is megjeleníthető. Ez a rendelkezés kizárja a földrajzi nevek (városnevek, falvak megnevezése, utcák, terek neve, folyók vagy hegyek neve stb.) hagyományos használatát regionális vagy kisebbségi nyelveken. Mindez azt jelenti, hogy a magyarul több száz éve használatos *Ungvár, Beregszász, Munkács, Nagyszőlős* stb. városnevek helyett a törvény alapján csak ilyen formában jelenhet meg ezeknek a településeknek a megnevezése a névtáblákon: *Uzhhorod, Berehove, Mukacheve, Vynohradiv*. Ez jelentős visszalépés a korábbi és a jelenlegi gyakorlathoz képest, hiszen ma (2020 áprilisában) közel száz település névtábláján szerepel az ukrán nyelvű felirat mellett a település hagyományos magyar megnevezése is (9. és 10. ábra).

9. és 10. ábra. Két-, illetve háromnyelvű helységnévtáblák Kárpátalján 2020 áprilisában: az új törvény alapján ezek a táblák törvénytelenné válnak

128. A Keretegyezmény 11. cikk 3. pontja előírja a dokumentumot ratifikáló államoknak, hogy „Olyan körzetekben, amelyek hagyományosan nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által jelentős számban lakottak”, törekedni fognak arra, hogy „a hagyományos helységneveket, utcaneveket és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelöléseket a kisebbség nyelvén is kiírják, ha megfelelő igény van ilyen jelzésekre”. A SLL2019 veszélyezteti ennek a régóta létező jognak a további érvényesítését.

129. A 39. cikk 3. része előírja, hogy az állami hatóságok, önkormányzati szervek, állami és kommunális vállalatok és intézmények névtáblái, hivatalos iratai, pecsétjei és bélyegzői államnyelven készülnek. Ugyanennek a cikknek a 4. pontja megengedi, hogy az államnyelv mellett ezek a megnevezések, feliratok angol nyelven is megjelenjenek. A törvény elvileg azt is lehetővé teszi, hogy az önkormányzati szervek, vállalatok és intézmények névtáblái, hivatalos iratai, pecsétjei és bélyegzői az államnyelv mellett krími tatár nyelven, valamint a nemzeti kisebbségek nyelvein is megjelenhessenek. A SLL2019 39. cikk 4. pontjának második bekezdése azonban azt mondja ki, hogy a kisebbségi nyelvek használatát e területen egy külön törvény biztosítja. Az őshonos népek és nemzeti kisebbségek jogait szabályozó törvény azonban 2020 áprilisáig nem készült el, s ilyen törvény tervezetét sem regisztrálták a parlamentben. Ez pedig azt jelenti a gyakorlatban, hogy Ukrajnában jelenleg nem törvényes a regionális vagy kisebbségi nyelvek használata az önkormányzati szervek, vállalatok, intézmények névtábláin, pecsétjein és bélyegzőin.

130. Kárpátalján azonban történelmi hagyományai vannak a többnyelvű intézménynév-tábláknak, pecséteknek, bélyegzőknek és hivatali formanyomtatványoknak. A Keretegyezmény 11. cikk 2. pontja szerint minden nemzeti kisebbségekhez tartozó

személynek joga van ahhoz, „hogy saját kisebbségi nyelvén cégtáblákat, feliratokat és egyéb magántermészetű információkat tegyen közzé a nyilvánosság számára láthatóan”.

131. A SLL2019 29. cikk 1. pontja előírja, hogy az állami vagy önkormányzati szervek által szervezett nyilvános rendezvényeken az államnyelv használata kötelező. Más nyelv használata csak akkor lehetséges, ha a szervezők biztosítják a szinkrontolmácsolást vagy a szó szerinti fordítást ukrán nyelvre. A 29. cikk 2. pontja szerint a krími tatár nyelv és a nemzeti kisebbségek nyelveinek használatát a nyilvános rendezvényeken egy olyan törvény szabályozza, amely 2020 áprilisában nem létezik.

132. A jogalkotó komoly mulasztása, hogy a 2012-es nyelvtörvény eltörlését követően nem fogadott el törvényt az őshonos népek és nemzeti kisebbségek nyelvi jogairól. Egy ilyen törvénynek a hiánya jogbizonytalanságot teremtett a regionális vagy kisebbségi nyelvek használata területén.

Tömegtájékoztatás

133. Ukrajna új törvények elfogadásával alapvetően változtatta meg az elektronikus tömegtájékoztatási eszközök nyelvhasználati szabályait. Az új törvények elfogadása jelentős mértékben szorítja vissza a regionális vagy kisebbségi nyelvek használati arányát a televízióban és a rádióban. 2016. június 16-án fogadták el azt a törvényt[78], amely minimum 60%-ban határozza meg az ukrán nyelv használatának arányát a közvetített adásokon belül. Ez a törvény rendelkezett arról is, hogy a szöveges zeneművek legalább 35%-ának ukrán nyelvűnek kell lennie a rádióban és a televízióban.

---

[78] Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою у програмах телерадіоорганізацій». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1421-19.

134. A törvény engedélyezi, hogy egyes televízió- vagy rádióadók (külön licenc alapján) műsoridejük 60%-áig az EU valamely hivatalos nyelvén közvetíthessenek szöveges zeneműveket. Ez azt jelenti, hogy azok a regionális vagy kisebbségi nyelvek, amelyek nem számítanak hivatalos nyelvnek az EU-ban (például az orosz vagy a belarusz), csupán 40%-ban jelenhetnek meg a rádió- és televízióadásokban közvetített zenei produkciókban. Azok a regionális vagy kisebbségi nyelvek pedig, melyek az EU-ban hivatalos nyelvként használatosak (például a magyar, a román, a lengyel stb.), maximum 60%-ban lehetnek jelen a rádió- és televízióadásokban közvetített zenei produkciókban.

135. 2017-ben fogadta el Ukrajna azt a törvényt[79], amely megváltoztat több olyan törvényt, amelyek e kérdést korábban szabályozták. A törvény rögzíti az ukrán nyelven közvetítendő adások minimális arányát. A korábbi törvények módosítása értelmében az országos és regionális lefedettséggel rendelkező televízió- és rádióadóknak a heti műsoridő legalább 75%-ában ukrán nyelven kell közvetíteniük. A helyi (nem több, mint egy régióban sugárzó) rádió- és televízióadók heti műsoridejének legalább 60%-át kell államnyelven sugározniuk. Nem rendelkezik külön ez a törvény a regionális vagy kisebbségi nyelvek (vagy az ukrajnai terminológia szerint: a nemzeti kisebbségek nyelvei) használatáról a televízió- és rádióadásokban. Ez azt jelenti, hogy az országos rádió- és televízióadók műsoraiban maximum 25%-ban lehetnek jelen ezek a nyelvek, a helyi adók műsoraiban pedig 40%-ban.

---

[79] Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2054-19. A továbbiakban: ЗУ2017b.

136. Jelentős változásokat hoz a sajtóban a SLL2019. A 25. cikk 1. része előírja, hogy a nyomtatott sajtó nyelve az államnyelv. A más nyelvű nyomtatott sajtótermékek kiadását diszkriminatív feltételekhez köti a törvény. A törvény szerint csak úgy nyomtatható ki nem államnyelvű újság vagy folyóirat, ha ugyanakkor, azonos terjedelemben a teljes tartalmat ukrán nyelven is megjelentetik. Az újság minden változatának ugyanazt a címet kell kapnia, tartalmának, példányszámának és nyomtatási módjának meg kell egyeznie egymással, kiadásaiknak ugyanolyan számozott sorozatszámmal kell rendelkezniük, és ugyanazon a napon kell megjelenniük.

137. A SLL2019 27. cikk 6. pontja az Ukrajnában regisztrált online sajtótermékek (például hírportálok) számára is előírja, hogy kötelezően rendelkezniük kell ukrán nyelvű változattal is. Az államnyelven szerkesztett oldalnak az elsődlegesnek kell lennie (az ukrán nyelvű oldalnak kell a főoldalon szerepelnie). Az ukrán nyelvű oldal tartalmában, méretében, szerkezetében nem lehet kisebb, mint a más nyelvű oldal.

138. A SLL2019 25. cikk 5. része és a 27. cikk 6. rész negyedik bekezdése mentesíti az előző pontban foglaltak alól azokat a sajtótermékeket, amelyek angol nyelven, krími tatár nyelven vagy olyan kisebbségi nyelven jelennek meg, amelyeket az EU-ban hivatalos nyelvként használnak. Az államnyelv támogatása céljából kidolgozott törvény azonban még így is jelentős mértékben sújtja a nem ukrán nyelvű sajtót.

139. A SLL2019 az előző törvényekhez képest szigorítja a televíziós és rádiós műsorszórás nyelvi kvótáit: 75%-ról 90%-ra növeli az államnyelven megjelenő tartalom minimális arányát az országos lefedettségű műsorszolgáltatók számára, és a regionális vagy helyi tévé- és rádiótársaságok számára 60–80%-ra. Mindemellett a törvény nem tesz kivételt a magán műsorszolgáltatókkal sem, ezek a kvóták rájuk is érvényesek. Ez pedig

korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát, illetve ellentmond a Keretegyezmény 9. cikk 3. pontjának.

Kultúra, sport

140. A SLL2019 23. cikk 2. pontja előírja az államnyelv használatát a kulturális életben és a kulturális rendezvényeken. A regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát csak az őshonos népek és a nemzeti kisebbségek jogait meghatározó törvényben szabályozott módon engedélyezi. Ukrajnában azonban nincs ilyen törvény, és (2020 áprilisában) még a tervezetét sem dolgozták ki.

141. A SLL2019 csak abban az esetben engedélyezi a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát a kulturális rendezvényeken, ha a szervezők biztosítják a szinkrontolmácsolást ukrán nyelvre.

142. A 23. cikk 3. pontja előírja, hogy a kulturális rendezvények hirdetésein, plakátjain, a belépőjegyein stb. csak az államnyelv mellett jelenhetnek meg a kisebbségi nyelvek. Ez azt jelenti, hogy nem készülhetnek olyan plakátok, hirdetmények, információs anyagok a kulturális szférában, amelyek kizárólag regionális vagy kisebbségi nyelvűek.

143. A 23. cikk 4. pontja előírja, hogy az állami vagy kommunális színházakban a nem államnyelven bemutatott színházi előadásokat kötelezően feliratozni kell ukrán nyelven.

144. A SLL2019 23. cikkében előírt fordítási, tolmácsolási, feliratozási, szinkronizálási kötelezettség aránytalanul nagy költségeket ró a kulturális rendezvények szervezőire, hiszen a törvény nem biztosítja ezeknek a tevékenységeknek az állami finanszírozását. A törvény ezáltal negatívan befolyásolja a kisebbségeket az identitásuk megőrzéséhez nélkülözhetetlen kulturális tevékenységek gyakorlásában.

145. A törvény 34. cikke szerint „információ és egyéb értesítések egy sportesemény során”, valamint a „sportesemények belépőjegyei és a sportesseményekkel kapcsolatos egyéb termékek” csak ukrán nyelven valósulhatnak meg (kivéve a nemzetközi sportesseményeket, ahol az ukrán nyelv mellett más nyelveket is lehet használni). Az a tény, hogy más nyelvek használata semmilyen körülmények között nem engedélyezett országos vagy helyi sportesemények vonatkozásában, a véleménynyilvánítás szabadságának megsértését jelenti, ezenkívül ellentétes az Ukrajna által ratifikált Karta 12. cikkével és a Keretegyezmény 11. cikk 2. bekezdésével.

146. A törvénynek ez a cikke 2019. július 16-án hatályba lépett. 2019 novemberében pénzbírságot szabtak ki a Sakhtar Donetsk futballklubra. A pénzbüntetés oka: a Harkivban 2019. november 10-én lejátszott Sakhtar Donetsk – Dynamo Kyiv bajnoki labdarúgó-mérkőzésen a stadionban orosz nyelven hangzottak el a hangosbemondó közleményei.[80] (A mérkőzést egyébként 1-0 arányban a Sakhtar nyerte.)

147. A SLL2019 53. cikk 1. pontja az ukrán nyelvi különmegbízottat felhatalmazza arra, hogy eljárásokat indítson azok ellen, akik tiszteletlenül nyilatkoznak az ukrán nyelvről vagy szándékosan a helyesírási és nyelvhelyességi normák megsértésével használják az államnyelvet. Ennek megítélése azonban szubjektív, ez jogbizonytalanságot okoz, és alkalmas az állampolgárok megfélemlítésére, diszkriminációjára. Kijev város políciája egy parlamenti képviselő feljelentése alapján 2020. február 10-én hivatalos eljárást indított az országos 1+1 televíziós csatorna egyik producere ellen, amiért az egyik nyilvános interjújában

[80] Шахтар оштрафовано через оголошення на стадіоні російською мовою. https://www.unian.ua/sport/football/10763744-shahtar-oshtrafovano-cherez-ogoloshennya-na-stadioni-rosiyskoyu-movoyu.html

annak a véleményének adott hangot, hogy az ukrán nyelv sokkal inkább illik a komédiákhoz, mint a drámához. Az eljárást Ukrajna büntetőjogi törvénykönyve 161. cikk 1. pontja alapján indította a polícia.[81] Az adott törvénycikk az állampolgárok nemzetiségi, nyelvi vagy más alapon történő diszkriminációjáról szól. Az eljárás egyáltalán nem tét nélküli. Amennyiben az eljárás során megállapítják a törvénysértés tényét, akkor a büntetési tétel akár 200-500 adózatlan minimálbérnek megfelelő pénzbírság (ami 2020 áprilisában 3400 és 8500 közötti UAH, vagyis kb. 127 és 318 euró közötti összeg), súlyos esetben pedig akár 5 évi szabadságvesztés is lehet.[82]

Szankciók, büntetések

148. A SLL2019 kényszerítő intézkedésekkel akarja támogatni az ukrán nyelv használatát a társadalmi élet minden nyilvános színterén. A törvény (a preambulum és a záró rendelkezések mellett) összesen 57 cikkből áll. Ebből 15 cikk (a 44.-től az 57.-ig) azokról az állami intézményekről és hivatalokról szól, amelyek feladata az ukrán nyelv használatának kikényszerítése a társadalmi élet minden területén.

149. A SLL2019 pontosan szabályozza, hogyan védi az állam a polgároknak az államnyelv használatára vonatkozó jogait. Az ország más nyelveit használó polgárainak nyelvi jogait azonban egyáltalán nem veszi figyelembe a törvény, a kisebbségi nyelvek beszélőiről csak kivételes esetekben tesz említést. Ilyenkor azonban egy olyan törvényre hivatkozik az államnyelvi törvény, amelynek még a tervezetét sem dolgozta ki az ukrán kormány.

---

[81] Кримінальний кодекс України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

[82] Поліція відкрила справу через заяви продюсерки “1+1″ про українську мову http://language-policy.info/2020/02/politsiya-vidkryla-spravu-cherez-zayavy-prodyuserky-1-1-pro-ukrajinsku-movu/

150. A törvény (lásd például a 49. és az 54. cikket) megteremti azt a lehetőséget, hogy az állampolgárok feljelentést tegyenek, ha úgy érzik, hogy a hatóságok, szervezetek, intézmények stb. nem megfelelő mértékben használják az államnyelvet a nyilvános térben, vagy ha úgy vélik, megsértették az államnyelv használatához fűződő jogaikat. Ez fenyegető légkört teremt a regionális vagy kisebbségi nyelvek beszélői számára, és ezzel a törvény akadályozza ezeknek a nyelveknek a nyilvános használatát. A kormányhoz közeli civil szervezetek 2020. február 21-én, az anyanyelv nemzetközi napján Kijevben szervezett találkozójukon nyilatkozatban[83] fordultak a kormányhoz, melyben kijelölték az állam és a civil szervezetek feladatait a SLL2019 2020–2021-es években történő alkalmazása kapcsán. A nyilatkozatban arra szólítják fel az állampolgárokat, hogy jelentsék fel mindazokat, akik szerintük megsértették az államnyelvi törvényt, hogy a nem ukrán nyelvű reklámtáblákat szereljék le, hogy levélben forduljanak az állami és magán vállalatokhoz, szervezetekhez, intézményekhez, melyben felhívják a figyelmet a SLL2019 rendelkezéseire. Ez a magatartás alkalmas megfélemlítésre és nyelvi alapú diszkriminációhoz, nyelvi alapú konfliktusok kiéleződéséhez vezethet.

151. A törvény semmilyen módon nem biztosít jogorvoslati lehetőséget azoknak, akik úgy érzik, hogy a hatóságok, szervezetek, intézmények stb. nem megfelelő mértékben használják a regionális vagy kisebbségi nyelveket a nyilvános térben, vagy ha úgy vélik, megsértették a kisebbségi nyelv használatához fűződő jogaikat. A törvény 49. cikke alapján Ukrajna Kormánya létrehozta „az államnyelv védelmének megbízottja”[84]

---

[83] План першочергових дій з виконання закону про мову на 2020-2021 роки. http://language-policy.info/2020/02/plan-pershocherhovyh-dij-z-vykonannya-zakonu-pro-movu-na-2020-2021-roky/

[84] Ukrán nyelven: Уповноважений щодо захисту державної мови.

intézményét, és kinevezett egy személyt erre a – sajtóban államnyelvi ombudsmannak nevezett – tisztségre.[85] Ez a rendelkezés diszkriminatív, hiszen a megbízott csak az államnyelv használatához fűződő jogokat védelmezi. A SLL2019 azonban más nyelvek használatára vonatkozó jogsérelmek kapcsán nem biztosít jogorvoslati lehetőséget, a kormány nem hozott létre olyan szervet, akihez az állampolgárai akkor fordulhatnak, ha korlátozzák jogukat anyanyelvük használatára. Erre egyértelműen utalt egyik interjújában[86] Tetiana Monakhova, az ukrán nyelvi megbízott, amikor kijelentette: a kisebbségek nyelvi jogi sérelmeinek vizsgálata nem tartozik a feladataihoz. A nyelvi megbízott interjújában kijelentette azt is, hogy a Velencei Bizottságnak a SLL2019 kapcsán kiadott állásfoglalását majd a kisebbségekről szóló törvényben veszi figyelembe az ukrán kormányzat, ám az államnyelvvel kapcsolatos nyelvpolitika alakítása során a nemzeti érdeket kell előtérbe helyezni.

---

[85] Кабмін призначив мовного омбудсмена. https://ua.korrespondent.net/ukraine/4165314-kabmin-pryznachyv-movnoho-ombudsmena

[86] Треба створити передумови вивчення української мови, щоб до штрафів справа не дійшла. https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2837945-tetana-monahova-upovnovazena-iz-zahistu-derzavnoi-movi.html

IV. Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai és az államnyelvi törvény

152. A Karta esetében a Szakértői Bizottság[87] (Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages) rendszeres időközönként jelentéseket készít arról, hogyan alkalmazzák az egyes államok – köztük Ukrajna – a Karta rendelkezéseit saját területükön. Ezek a jelentések egyfajta objektív tükörként szolgálnak a nemzetközi és hazai fórumokon a kisebbségi jogok helyzetével kapcsolatban.

153. A Karta ukrajnai alkalmazásáról Kijev 2007-ben nyújtotta be az első beszámolóját, melyet mindeddig három további követett; a Szakértői Bizottság három jelentést adott közre Ukrajna kapcsán, a legutóbbit 2017 márciusában. A Miniszterek Bizottsága szintén három ajánlást adott ki Ukrajna számára (9. táblázat).

154. A Karta implementációjáról a Szakértői Bizottság által 2017. március 27-én készített jelentés[88] (a továbbiakban SZB2017) 2. fejezete azt elemzi, hogyan teljesíti Ukrajna a Karta ratifikációs törvényében tett vállalásait a dokumentum hatálya alá vont nyelvek vonatkozásában. A SZB2017 az alábbi kategóriák szerint értékelte, hogy Ukrajna kormánya hogyan teljesítette a Karta ratifikációja során tett vállalásait: (4): *Megvalósult*: A politikák, a jogszabályok és a gyakorlat megfelel a Karta követelményeinek. (3): *Részben teljesült*: A politikák és a jogszabályok teljes egészében vagy részben megfelelnek a Karta

[87] https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/committee-of-experts

[88] Third report of the Committee of Experts in respect of Ukraine. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680 73cdfa. A továbbiakban: SZB2017.

rendelkezéseinek, de a kötelezettségvállalást csak részben hajtják végre a gyakorlatban. (2) *Formálisan teljesült*: A szakpolitikák és a jogszabályok összhangban vannak a Kartával, de a gyakorlatban nincsenek végrehajtva a vállalások. (1) *Nem teljesült*: A kötelezettség teljesítése érdekében a politika, a jog és a gyakorlat területén nem tettek lépéseket a hatóságok, vagy a Szakértői Bizottság több monitoring cikluson át sem kapott semmilyen információt annak végrehajtásáról. (–): *Nincs következtetés*: A Szakértői Bizottság nem tudja megállapítani a kötelezettségvállalás teljesítését, mivel a hatóságok nem nyújtottak ehhez elegendő információt.

9. táblázat. A Karta ukrajnai alkalmazásának monitoringja[89]

	Első ciklus	**Második ciklus**	**Harmadik ciklus**	**Negyedik ciklus**
Országjelentés beérkezett	2007.08.02.	2012.01.06.	2016.01.12.	2019.09.04.
SZB jelentés elfogadása	2008.11.27.	2012.11.15.	2017.03.27.	
Az ET Miniszteri Bizottságának ajánlásai	2010.07.07.	2014.01.15.	2018.12.12.	

155. Ha megvizsgáljuk a Szakértői Bizottság 2017-ben kiadott jelentését[90], akkor kiderül, hogy Ukrajna nem teljesítette teljes

[89] Forrás: https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations?fbclid=IwAR3lg8e8EiNYyEwbZDVAlK702isF4C_OIZkZthdVH6467Gc5NHPs8ryuxvE#{%2228993157%22:[23]}
[90] SZB2017.

mértékben a Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségeit. A 10–17. táblázat a Karta II. és III. Részének cikkei alapján foglalja össze, hogy a Szakértői Bizottság 2017-es jelentésének 2. fejezetében hogyan értékelte Ukrajna kötelezettségeinek teljesítését.

10. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint (a Karta 7. cikke: Célok és elvek)

	1.a	1.b	1.c	1.d	1.e	1.f	1.g	1.h	1.i	2.	3.	4.
belarusz	4	4	1	1	–	1	1	3	3	4	3	3
bolgár	4	4	3	3	–	3	1	3	3	4	3	3
krími tatár	4	4	-	3	–	3	4	4	–	4	4	–
gagauz	4	4	3	3	–	3	1	4	1	4	3	3
német	4	4	1	3	–	3	4	3	3	4	3	3
görög	4	4	1	3	–	3	4	3	3	4	3	3
magyar	4	3	3	3	–	3	3	4	3	4	3	3
moldáv	4	4	1	3	–	3	4	3	3	4	3	3
lengyel	4	4	3	3	–	3	4	3	3	4	3	3
román	4	4	3	3	–	3	1	4	3	4	3	3
orosz	4	4	3	4	–	4	4	4	4	4	3	3
szlovák	4	4	1	3	–	3	1	3	3	4	3	3
jiddis	4	4	1	1	–	3	1	3	1	4	3	3
karaim	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
krimcsak	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
cigány	4	4	1	3	–	1	1	1	1	4	3	3
ruszin	3	4	1	1	–	1	1	1	1	4	3	1

156. Az ukrán hivatalos álláspont szerint a SLL2019 21. cikkében és az oktatási törvény 7. cikkében megfogalmazott új jogi normák teljesen megfelelnek Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásainak. Látszólag ez valóban így is van: Kijev biztosítja az anyanyelv megtanulásának a jogát és azt is, hogy a közoktatás valamennyi szintjén tantárgyként megjelenhet a kisebbségek anyanyelve (az oktatás nyelveként azonban nem). Valójában azonban (amint a 11. táblázatban is láthatjuk) Ukrajna nem teljesítette teljes mértékben a nemzetközi kötelezettségeit e téren már a SLL2019 elfogadása előtt sem.

11. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint (a Karta 8. cikke: Oktatás)

	1.a.iii	1.b.iv	1.c.iv	1.d.iv	1.e.iii	1.f.iii	1.g	1.h	1.i	2.
belarusz	1	1	1	1	4	1	1	1	1	1
bolgár	1	3	3	1	4	4	1	3	1	4
krími tatár	3	3	4	1	4	3	–	4	1	3
gagauz	1	3	3	1	4	1	–	3	4	1
német	3	3	3	1	4	4	1	3	1	1
görög	3	3	4	1	4	4	–	3	1	4
magyar	4	4	4	1	4	4	3	4	1	1
moldáv	3	4	4	1	4	4	1	3	4	1
lengyel	3	4	4	1	4	4	1	4	1	4
román	3	3	3	1	4	4	1	4	1	1
orosz	4	4	4	4	4	4	–	4	1	4
szlovák	4	3	3	1	4	1	1	3	1	1
jiddis	3	1	1	1	4	4	–	1	1	1

12. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint (a Karta 9. cikke: Igazságszolgáltatás)

	1.a.iii	**1.b.iii**	**1.c.iii**	**2.c**	**3.**
belarusz	1	1	1	–	1
bolgár	2	2	2	–	1
krími tatár	2	2	2	–	3
gagauz	2	2	2	–	1
német	1	1	1	–	1
görög	1	1	1	–	1
magyar	3	3	2	–	1
moldáv	1	1	1	–	1
lengyel	2	2	2	–	1
román	3	3	2	–	1
orosz	4	4	4	4	4
szlovák	2	2	2	–	1
jiddis	1	1	1	–	1

13. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint (a Karta 10. cikke: Közigazgatási hatóságok és közszolgálati szervek)

	2.a	2.c	2.d	2.e	2.f	2.g	4.c
belarusz	1	1	1	1	1	1	1
bolgár	2	1	1	1	1	1	1
krími tatár	2	1	1	1	1	1	1
gagauz	2	1	1	1	1	1	1
német	1	1	1	1	1	3	1
görög	1	1	1	1	1	1	1
magyar	3	1	1	1	3	3	1
moldáv	1	1	1	1	1	1	1
lengyel	2	1	1	1	1	1	1
román	3	1	1	1	1	3	1
orosz	4	4	4	4	4	3	–
szlovák	3	1	1	1	1	1	1
jiddis	1	1	1	1	1	1	1

14. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint (a Karta 11. cikke: Tömegtájékoztatási eszközök)

	1.a.iii	1.b.ii	1.c.ii	1.d	1.e.i	1.g	2.	3.
belarusz	1	1	1	1	1	1	4	1
bolgár	3	1	1	1	4	1	4	1
krími tatár	–	–	–	1	–	1	4	1
gagauz	3	1	1	1	1	1	4	1
német	3	1	1	1	1	1	4	1
görög	–	1	1	1	1	1	4	1
magyar	3	4	4	1	4	3	4	1
moldáv	3	1	1	1	4	1	1	1
lengyel	3	4	1	4	4	1	4	1
román	3	3	1	1	4	3	4	1
orosz	4	4	4	4	4	4	4	3
szlovák	3	3	1	1	1	1	4	1
jiddis	1	1	1	1	1	1	1	1

15. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint (a Karta 12. cikke: Kulturális tevékenység és kulturális létesítmények)

	1.a	1.b	1.c	1d	1.f	1.g	2.	3.
belarusz	4	3	1	4	3	3	1	1
bolgár	3	1	1	4	3	3	1	1
krími tatár	4	1	1	4	3	1	4	3
gagauz	3	1	1	1	3	1	1	1
német	3	1	1	4	4	1	1	–
görög	3	1	1	3	3	1	–	1
magyar	4	1	3	4	3	4	1	1
moldáv	3	1	1	4	3	1	1	3
lengyel	4	1	3	4	4	4	4	3
román	4	1	1	4	3	3	1	3
orosz	4	4	4	4	4	–	4	–
szlovák	4	1	1	4	3	1	1	1
jiddis	3	1	1	1	4	1	1	1

16. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint (a Karta 13. cikke: Gazdasági és társadalmi élet)

	1.b	1.c
belarusz	4	–
bolgár	4	–
krími tatár	4	–
gagauz	4	–
német	4	–
görög	4	–
magyar	4	–
moldáv	4	–
lengyel	4	–
román	4	–
orosz	4	–
szlovák	4	–
jiddis	4	–

17. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint (a Karta 14. cikke: Határokon túli cserekapcsolatok)

	a	**b**
belarusz	4	4
bolgár	4	3
krími tatár	3	–
gagauz	1	1
német	4	–
görög	4	4
magyar	4	4
moldáv	4	4
lengyel	4	4
román	4	4
orosz	4	4
szlovák	4	4
jiddis	1	1

157. Ha az ukrán kormányzat a Karta ratifikálásával vállalt minden kötelezettségének maximálisan eleget tett volna, akkor a fenti táblázatok minden cellájában (ahol szám szerepel), a 4-esnek kellene állnia. Jól látható azonban, hogy ez nem így van.

158. Ha a Szakértői Bizottság értékelését pontszámoknak tekintjük, akkor kiderül, hogy Ukrajna a legnagyobb mértékben a Karta 7. (66,2%), a 8. (61,9%) és a 12. (58,4%) cikke vonatkozásában

teljesítette vállalt kötelezettségeit. A kijevi kormányzat a legkevésbé a Karta 9. (44,8%), 10. (34,3%) és 11. (48,8%) cikke esetében tett eleget a nemzetközi vállalásainak (11. ábra). (A maximálisan megszerezhető pontok, vagyis a 100% akkor szerepelne az ábrán, ha minden cellában a 4-es érték szerepelne).

159. Ha a fentiekben alkalmazott módszer alapján azt vizsgáljuk meg, hogy a Karta védelme alá vont nyelvek vonatkozásában hogyan teljesítette Ukrajna a nemzetközi kötelezettségeit, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy az orosz nyelv vonatkozásában kiemelkedő arányban tett eleget Ukrajna a Karta ratifikálása során vállalt kötelezettségeinek. 60%-ot meghaladó arányban teljesítette Kijev a vállalásait a magyar, a lengyel és a román nyelv vonatkozásában, a legkevésbé pedig a jiddis, a belarusz és a gagauz nyelv kapcsán (12. ábra).

160. Ha a pontszámok alapján átlagokat számolunk, akkor láthatóvá válik, hogy a Karta 7. cikke kapcsán vállalt kötelezettségeit Ukrajna *részben teljesítette*; a 8. cikk esetében közelebb van a kormány a *részben teljesítette* minősítéshez, mint a *formálisan teljesítette* értékeléshez. Sajnos azonban a 12., a 11. és a 9. cikk esetében az átlagérték a *formálisan teljesítette* a kötelezettségeit értékhez van a legközelebb, ami a Szakértői Bizottság jelentése alapján azt jelenti, hogy „a szakpolitikák és a jogszabályok összhangban vannak a Kartával, de a gyakorlatban nincsenek végrehajtva a vállalások". A 10. cikk kapcsán tett vállalásainak Ukrajna gyakorlatilag nem tett eleget, hiszen az átlagérték a *nem teljesítette* kötelezettségeit értékhez áll a legközelebb, ami azt jelenti, hogy „a kötelezettség teljesítése érdekében a politika, a jog és a gyakorlat területén nem tettek lépéseket a hatóságok, vagy a Szakértői Bizottság több monitoring cikluson át sem kapott semmilyen információt azok végrehajtásáról" (13. ábra).

11. ábra. A Karta ratifikálásával vállalt kötelezettségek teljesítésének százalékos aránya a SZB2017 értékelése alapján Ukrajnában a Karta cikkei szerint

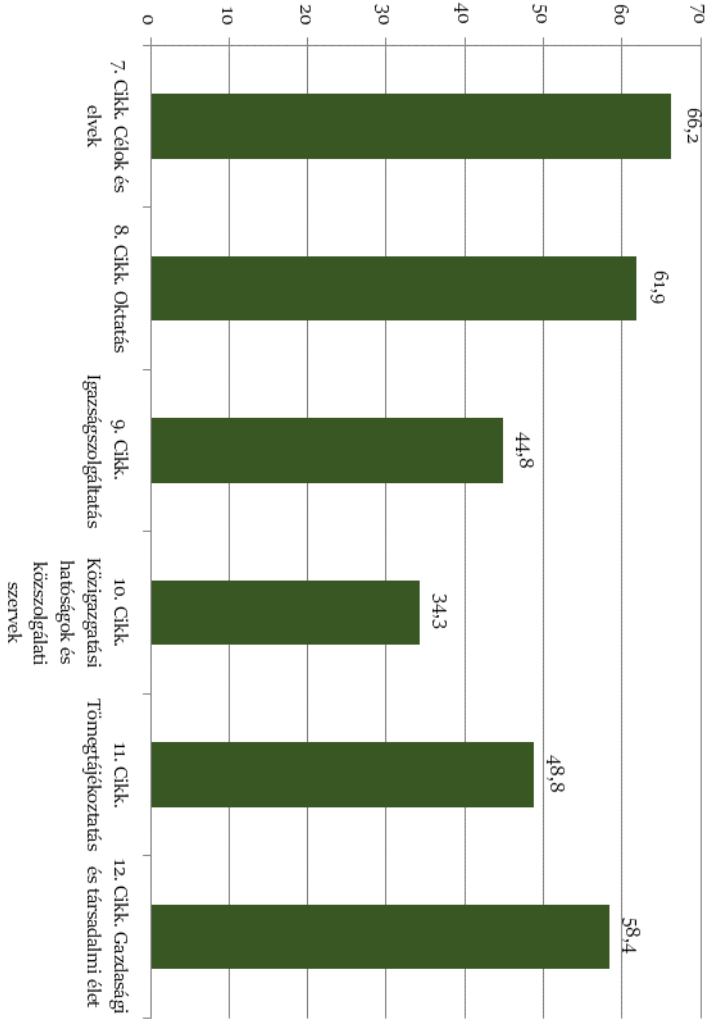

12. ábra. A Karta ratifikálásával vállalt kötelezettségek teljesítésének százalékos aránya a SZB2017 értékelése alapján Ukrajnában nyelvek szerint

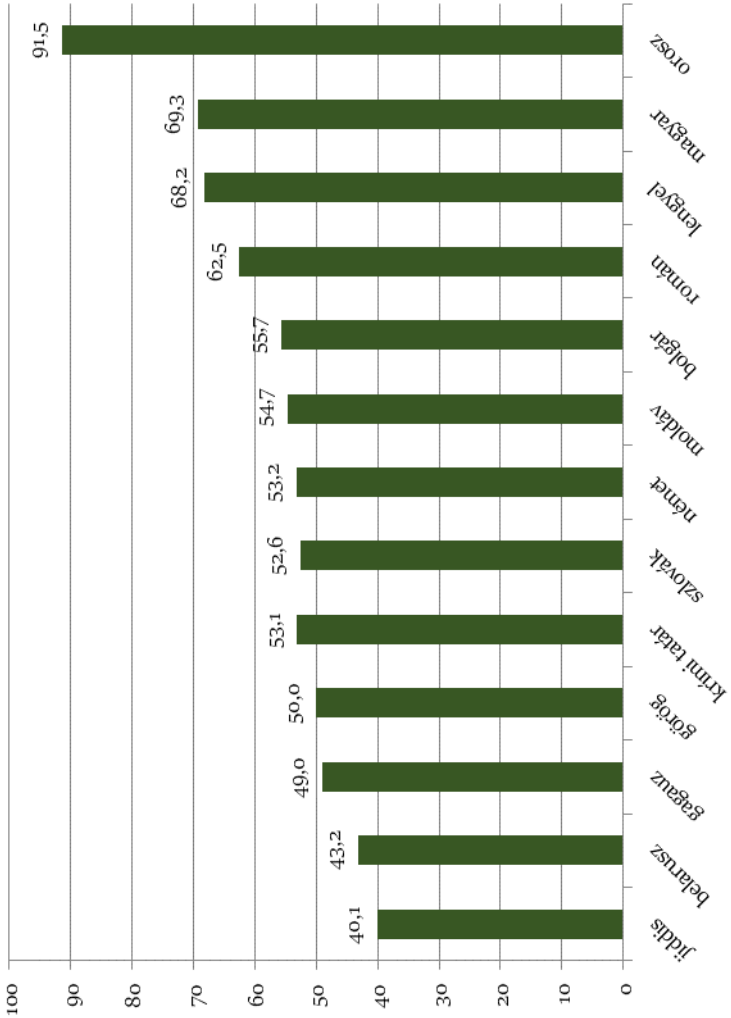

13. ábra. A Karta ratifikálásával vállalt kötelezettségek teljesítésének átlagértékei a SZB2017 értékelése alapján Ukrajnában a Karta cikkei szerint *(4: megvalósult; 3: részben teljesült; 2: formálisan teljesült; 1: nem teljesült)*

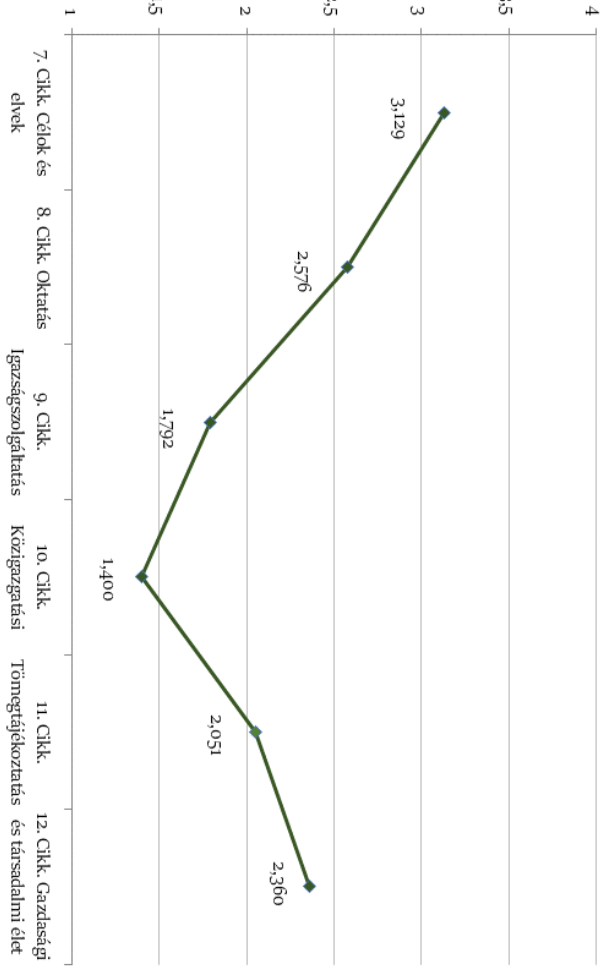

161. Hangsúlyozzuk, hogy a Szakértői Bizottság által a Karta ukrajnai alkalmazásáról kiadott 2017-es jelentése még az oktatási törvény 2017. októberi és a SLL2019 2019. áprilisi elfogadása *előtt* készült. A független nemzetközi testület értékelése alapján jól látható, hogy Ukrajna már 2017-ben (tehát jóval a SLL2019 elfogadása előtt) sem teljesítette a nemzetközi kötelezettségeit a kisebbségi nyelvek használatára vonatkozó jogok érvényesítése területén.

162. A SLL2019 rendelkezései kiemelten érintik azokat a területeket, amelyeket a Karta szabályoz. Ez pedig azt jelenti, hogy a SLL2019 gyakorlati alkalmazása esetén Ukrajna nem képes (és valószínűsíthetően nem is akarja) teljesíteni a Karta ratifikációjával önként vállalt nemzetközi kötelezettségeit.

163. Ukrajna Alkotmányának 9. cikke, illetve Ukrajna nemzetközi szerződéseiről szóló törvényének[91] 19. cikke értelmében az Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa (parlamentje) által ratifikált nemzetközi egyezmények az ország nemzeti jogszabályainak részét képezik. A Velencei Bizottság Ukrajna kapcsán kiadott véleményei[92] értelmében az ilyen nemzetközi egyezmények elsőbbséget élveznek a nemzeti jogszabályokkal szemben. Ez pedig azt jelenti, hogy Ukrajnának sürgősen hatályon kívül kell helyeznie vagy legalább módosítania kell a SLL2019-et, összhangba hozva rendelkezéseit a Kartával és a Keretegyezménnyel.

---

[91] Закон Украини «Про міжнародні договори України». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15

[92] CDL-AD(2004)013: Opinion on Two Draft Laws amending the Law on National Minorities in Ukraine, para. 9. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2004)013-e; CDL-AD(2004)022, Opinion on the latest version of the Draft Law amending the Law on National Minorities, para. 6. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2004)022-e

164. A Velencei Bizottság a SLL2019 kapcsán kiadott véleményében[93] kimondja: „felül kell vizsgálni az államnyelvről szóló törvényt annak érdekében, hogy a jelen véleményben megfogalmazott konkrét ajánlások fényében biztosítsák Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásainak való megfelelését, különös tekintettel a Keretegyezményre, a Kartára, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményre (ECHR) és annak 12. sz. jegyzőkönyvére. Ebben a folyamatban a jogalkotónak konzultálnia kell az összes érdekelt féllel, különös tekintettel a nemzeti kisebbségek és az őslakos népek képviselőire, mivel e két jogszabály végrehajtása őket közvetlenül érinti és érinteni fogja."

165. 2019. június 21-én Ukrajna 51 parlamenti képviselője beadványt nyújtott be Ukrajna Alkotmánybíróságához[94], melyben kérik a SLL2019 alkotmányellenességének megállapítását. A parlamenti képviselők beadványának – egyebek mellett – az egyik indoka az, hogy az államnyelvi törvény elfogadása során a parlament többször is megsértette a törvények elfogadására vonatkozó törvényeket. 2020. április 2-ig Ukrajna Alkotmánybírósága nem hozott határozatot a parlamenti képviselők beadványának tárgyában. Az Alkotmánybírósági döntés politikai manipulációk nélkül helyezhetné hatályon kívül a SLL2019-et.

166. Egy ilyen döntés nem volna precedens nélküli Ukrajnában. A LL2012-t Ukrajna Alkotmánybírósága 2018-ban szintén az elfogadás ügyrendjének megsértése miatt helyezte hatályon

---

[93] Opinion 2019: para. 139.

[94] Конституційне Подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/3_4094_r.pdf

kívül.[95] Korábban (egy 2000-ben kiadott határozatában[96]) Ukrajna Alkotmánybírósága szintén hasonló okok miatt helyezte hatályon kívül azt a törvényt[97], amellyel Ukrajna 1999-ben ratifikálta a Kartát (ECRML1999).

167. A független sajtó több esetben bizonyította[98], hogy Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa a vonatkozó törvények megsértésével szavazott meg határozatokat és törvényeket. Ennek ellenére információink szerint e két említett törvény kivételével Ukrajna Alkotmánybírósága egyetlen más törvényt sem helyezett hatályon kívül formai okokra hivatkozva. Az a két törvény, amely erre a sorsra jutott, közvetlen kapcsolatban van a nyelvi jogokkal. A SLL2019 hasonló okokkal való hatályon kívül helyezése létező precedensek alapján, a nyelvi kérdés további politikai manipulációinak elkerülésével történhetne meg.

---

[95] Рішення 2018.

[96] Рішення 2000.

[97] ECRML1999

[98] Például: Рада, аналогов которой нет.
https://www.youtube.com/watch?v=U9r6kdaWXLY

V. Összefoglalás, következtetések

168. 2014-től Ukrajna nyelvpolitikája alapvetően átalakult, mind a jogi szabályozás, mint annak gyakorlati alkalmazása terén. A változás iránya egyértelműen kedvezőtlen a regionális vagy kisebbségi nyelvek beszélői számára, hiszen Kijev jelentősen szűkítette a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatára vonatkozó jogokat. Az ukrán kormányzat ugyanis 2014 és 2019 között számos olyan új törvényt fogadott el, amelyek jelentősen szűkítik a kisebbségi nyelvek használatának jogát és lehetőségét. Ilyen volt például az állami szolgálatról szóló törvény[99], az elektronikus sajtó nyelvének szabályozását megváltoztató törvény[100], az új oktatási törvény[101]. A LL2012 hatályon kívül helyezése is jelentősen visszaszorította a regionális vagy kisebbségi nyelvek beszélőinek jogait. Ez a törvény több jogot biztosított a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatára a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban, az oktatásban, a sajtóban és a kultúrában, mint a LL1989 vagy az ECRML2003.

169. Bár a SLL2019 elvileg csupán az államnyelv használatára vonatkozó normákat tartalmaz, valójában ez a törvény minden más Ukrajnában használatos nyelvet érint, mégpedig úgy, hogy korlátozza használatukat. Úgy véljük, a SLL2019-t a Velencei Bizottság véleményére alapozva az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének is alaposan meg kell vizsgálnia, hiszen e jogszabály előírásai gyakorlatilag megszüntették a regionális vagy kisebbségi nyelveknek (e fogalmat a törvény egyébként nem alkalmazza) a társadalmi és közéletben való használatának a lehetőségét.

---

[99] ЗУ2015.
[100] ЗУ2017b.
[101] ЗУ2017a.

170. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a kijevi kormányzat az erre vonatkozó felszólítások ellenére sem küldte el elfogadása előtt az államnyelvi törvény szövegét a Velencei Bizottsághoz kontrollra. Ennek ellenére – az Európa Tanács tagállamai kötelezettségeinek és vállalásainak tiszteletben tartásával foglalkozó Parlamenti Közgyűlés bizottságának (Monitoring Bizottság) elnöke kezdeményezésére és kérésére – a Velencei Bizottság vizsgálat tárgyává tette ezt az ukrajnai törvényt. A nemzetközi testület komoly kritikával illette ezt a jogszabályt.[102] A Velencei Bizottság azonban már csak az elfogadott törvényről alkothatott véleményt, de ekkor sem az ukrán kormányzat kérésére. Ugyanezt a magatartást követte Ukrajna a később nagy vitát kiváltott és a Velencei Bizottság kritikáját is elnyert oktatási törvény kapcsán is. Mindebből úgy tűnik, hogy a 2014 és 2019 között hatalmon lévő politikai elit – szembemenve Ukrajna nemzetközi kötelezettségeivel – a nyelvi kérdést saját belpolitikai céljaira használta fel, szándékosan kiélezve a nyelvi kérdésben rejlő konfliktusokat választóik mozgósítása érdekében. A SLL2019 az elhibázott ukrajnai nyelvpolitika egyik újabb állomása: a SLL2019 tévút az ukrán nyelvpolitikában.

[102] Opinion 2019.

Rövidítések jegyzéke

ECRML1999 – Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-14

ECRML2003 – Закон України «Про ратифікацію європейської хартії регіональних мов або мов меншин.» http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/802-15

LL1989 – Закон України «Про мови в Українській РСР». http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8312-11

LL2012 – Закон України «Про засади державної мовної політики». https://zakon.rada.gov.ua/go/5029-17

Opinion 2017 – Opinion on the Provisions of the Law on Education of 5 September 2017 which Concern the use of the State Language and Minority and other languages in education. Adopted by the Venice Commission at its 113th Plenary Session (8-9 December 2017). Strasbourg (Fr), Dec. 2017, 11. 25 p. Opinion no. 902/2017 CDL-AD (2017) 030. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)030-e

Opinion 2019 – European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Ukraine. Opinion on the Law on Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language. CDL-AD(2019)032. Opinion No. 960/2019. Strasbourg, 9 December 2019. https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)032-e

Resolution 2017 – Resolution 2189 (2017) of Parliamentary Assembly. The new Ukrainian law on education: a major

impediment to the teaching of national minorities' mother tongues. http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24218&lang=en

SLL2019 – Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19

SZB2017 – Third report of the Committee of Experts in respect of Ukraine. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680 73cdfa

ЗУ2014 – Закон України «Про вищу освіту». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20140701

ЗУ2015 – Закон України «Про державну службу». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19

ЗУ2017a – Закон України «Про освіту». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

ЗУ2017b – Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2054-19

ЗУ2020. Закон України «Про повну загальну середню освіту». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984

Конституція 1996 – Конституція України. http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

Рішення 1999 – Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування

державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) від 14. 12. 1999 р. № 10-рп/99.
http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99

Рішення 2000 – Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин 1992 р.” від 12.07.2000 р. № 9-рп/2000. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-00

Рішення 2018 – Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» від 28. 02. 2018 р. № 2-р/2018. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18

Рішення 2019 – Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про освіту» № 10-р/2019.
http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/10_p_2019_0.pdf